

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om besöksförbud och lag om upphävande av 21 kap. 17 § strafflagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att lagen om besöksförbud skall kompletteras så att lagen blir tillämplig även i sådana fall där den som förbudet avses skydda och den mot vilken förbudet avses gälla bor i en gemensam bostad. Det föreslås att bestämmelser om detta besöksförbud, dvs. besöksförbud avseende gemensam bostad, skall skrivas in i lagen. En person som har ålagts ett sådant besöksförbud måste avlägsna sig från den gemensamma bostaden och får inte ta kontakt med den person som förbudet avses skydda. Förbudet kan även utvidgas till att gälla på andra bestämda ställen. Förutsättningarna för besöksförbud avseende gemensam bostad är striktare än förutsättningarna för normalt besöksförbud.

Besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas för högst tre månader i taget och frågor som gäller sådant besöksförbud skall behandlas med skyndsamhet. I regel skall tingsrätten ordna huvudförhandling

en inom en vecka från det att den har mottagit ett beslut om besöksförbud av en anhållningsberättigad tjänsteman.

De gällande bestämmelserna om besöksförbud föreslås bli ändrade så att förbudet skall kunna förnyas för högst två år i taget i stället för ett år. I lagen om besöksförbud föreslås en bestämmelse enligt vilken en anhållningsberättigad tjänsteman skall kunna meddela tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar. Dessutom föreslås en lagändring som skall göra det möjligt att föra in även tillfälliga besöksförbud i informationssystemet för polisärenden.

I propositionen föreslås ett upphävande av den bestämmelse i strafflagen som gäller åtgärdseftergift vid misshandel. Paragrafen innehåller en särskild bestämmelse om åtgärdseftergift.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	4
1. Inledning.....	4
2. Nuläget.....	4
2.1. Lagstiftning och praxis.....	4
Förebyggande åtgärder mot familjevåld.....	4
Åtgärdseftergift vid misshandel	6
Förekomst av kvinnovåld.....	8
2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen utomlands	9
Sverige	9
Norge.....	9
Danmark.....	10
Österrike.....	10
Tyskland	11
Förenade konungariket.....	12
Irland	12
2.3. Bedömning av nuläget	13
Förebyggande av familjevåld	13
Åtgärdseftergift vid misshandel	13
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	15
3.1. Allmänt	15
3.2. Ändring av lagen om besöksförbud	16
Utmärkande för besöksförbudet avseende gemensam bostad.....	16
Innebörden av besöksförbud avseende gemensam bostad	17
Förutsättningarna för besöksförbud avseende gemensam bostad	18
Besöksförbudets giltighetstid.....	18
Tillfälligt besöksförbud	19
Vårdnaden om barn och umgängesrätten.....	21
Påföljder vid överträdelse av besöksförbudet avseende gemensam bostad samt verkställighet.....	22
Stöd och hjälp till parterna.....	23
3.3. Åtgärdseftergift vid misshandel	25
4. Propositionens verkningar	26
4.1. Ekonomiska och organisatoriska verkningar	26
4.2. Lagstiftningens betydelse för olika medborgarkategorier	27
5. Beredningen av propositionen	27
6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	27
6.1. Samband med internationella fördrag och förpliktelser.....	27
DETALJMOTIVERING.....	28

1. Motivering till lagförslagen.....	28
1.1. Lag om besöksförbud	28
1.2. Strafflagen	34
21 kap. Om brott mot liv och hälsa	34
2. Ikraftträdande.....	35
3. Lagstiftningsordning	35
LAGFÖRSLAGEN.....	37
om ändring av lagen om besöksförbud.....	37
om upphävande av 21 kap. 17 § strafflagen.....	39
BILAGA.....	40
PARALLELLTEXTER.....	40
om ändring av lagen om besöksförbud.....	40

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Lagen om besöksförbud (898/1998) tillämpas inte då den som förbudet avses skydda och den som förbudet avses gälla bor tillsammans. I denna proposition föreslås en ändring av lagen om besöksförbud för att besöksförbud skall kunna meddelas också i dessa situationer. Det föreslås att bestämmelser om besöksförbud avseende gemensam bostad skall skrivas in i lagen. Besöksförbudet avseende gemensam bostad innebär att den som meddelas förbudet inte får ta kontakt med den som förbudet avses skydda. Den som meddelas förbudet måste dessutom avlägsna sig från den bostad som parterna bor i tillsammans och han eller hon får inte heller återvända till den gemensamma bostaden under en bestämd tid.

Det föreslås att bestämmelsen i 21 kap. 17 § strafflagen (39/1889) om åtgärdseftergift vid misshandel, dvs. paragrafen som kallas "av egen fast vilja", skall upphävas. Där emot kvarstår grunderna för åttaleftergift av påföljdstyp oförändrade i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

Syftet med de föreslagna bestämmelserna är att bekämpa familjevåldet. Enligt programmet för statsminister Matti Vanhanens regering skall insatserna mot familjevåld effektiviseras. Besöksförbudet avseende gemensam bostad gör det möjligt för sammanboende som sannolikt riskerar att bli offer för våldsbrott att få skydd i förebyggande syfte. Att bestämmelsen om åtgärdseftergift vid misshandel slopas bidrar för sin del till att de som gör sig skyldiga till misshandel kan ställas till straffrättsligt ansvar. Upphävandet av denna bestämmelse omnämns också uttryckligen i regeringsprogrammet. De föreslagna lagändringarna är ett uttryck för samhällets negativa attityder till familjevåld och visar att samhället upplever detta slag av våld som ett allvarligt problem som man måste ta i tu med.

2. Nuläget

2.1. Lagstiftning och praxis

Förebyggande åtgärder mot familjevåld

Lagen om besöksförbud trädde i kraft den 1 januari 1999. Besöksförbud kan meddelas om det finns grundad anledning att anta att den person som förbudet avses gälla kunde begå ett brott mot liv, hälsa, frihet eller frid eller på annat sätt allvarligt trakassera den som upplever sig hotad. Den som meddelats besöksförbud får varken besöka den person som förbudet avses skydda eller kontakta denna på något annat sätt och han eller hon får inte heller följa efter eller på annat sätt hålla den skyddsbehövande under uppsikt. Om det finns anledning att anta att det inte räcker med de nämnda förbuden för att avvärja risken för brott eller andra trakasserier, kan utvidgat besöksförbud meddelas. Besöksförbudet omfattar härvid också vistelse i närheten av den skyddsbehövandes permanenta bostad eller fritidsbostad, arbetsplats eller något annat därmed jämförbart ställe. Brott mot förbudet är straffbart.

År 1999 meddelades sammanlagt 999 besöksförbud. År 2000 meddelades 1 219 besöksförbud, år 2001 var antalet besöksförbud 1 154, dvs. något färre än året innan. År 2002 meddelades fler besöksförbud än under de föregående åren och de uppgick till sammanlagt 1 327 stycken. År 1999 avgjordes 1 486 ärenden om besöksförbud i tingsrätterna. År 2000 avgjordes 1 867 ärenden, 2001 sammanlagt 1 889 ärenden och 2002 sammanlagt 1 778 ärenden. År 2002 fanns det 1 867 personer som skyddades genom besöksförbud.

År 2000 tog polisen emot 888 brottsanmälningar som innehöll anmälan om brott mot besöksförbud. År 2001 var antalet brottsanmälningar 721 medan de år 2002 var sammanlagt 786 stycken. Det bör noteras att det

ofta är ett och samma förbud som överträds flera gånger och att allvarlighetsgraden varierar från textmeddelanden till allvarliga situationer. År 2001 behandlade tingsrätterna 203 mål där huvudbrottet utgjorde brott mot besöksförbud. I 190 fall konstaterades den åtalade vara skyldig. År 2000 var motsvarande siffror 165 mål och 159 fällande domar och år 1999 behandlades sammanlagt 68 mål där svaranden konstaterades vara skyldig i 64 fall. År 2001 blev straffet för brott mot besöksförbud ovillkorligt fängelse i 21,1 % av fallen samt villkorligt fängelse i 22,5 % och böter i 52,5 % av fallen. I 3,9 % av fallen fick den svarande inget straff.

Besöksförbud avser situationer där någon har grundad anledning att känna sig hotad av en annan person. Typiska fall där besöksförbud kan användas är t.ex. situationer där en före detta make, maka eller annan sammanboende tar kontakt eller försöker komma på besök på ett störande sätt liksom också situationer där vuxna barn försöker pressa pengar av sina ålderstigna föräldrar. I dagens läge kan våld mellan närstående personer avvärjas endast i sådana fall där de berörda personerna inte bor i samma bostad. För att ett förbud skall kunna meddelas måste den ena parten först flytta bort från den gemensamma bostaden. Den som känner sig hotad kan t.ex. anlita socialmyndigheternas eller skyddshemmens tjänster. Under vissa förutsättningar är det också möjligt att söka om samlevnadsupphörande enligt 24 § äktenskapslagen (234/1929) eller att inge en ansökan enligt 48 § lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995).

I 24 § äktenskapslagen ingår bestämmelser om samlevnadens upphörande. Enligt 1 mom. kan domstol på gemensam ansökan av makar eller på ansökan av någondera maken besluta att den av makarna som har större behov av bostad skall få bo kvar i det gemensamma hemmet. Domstolen kan också ålägga den andra maken att flytta från det gemensamma hemmet. Bestämmelsen gör det möjligt att avsluta samlevnaden med stöd av ett domstolsförordnande t.ex. i sådana fall där detta är nödvändigt med hänsyn till de övriga familjemedlemmarnas säkerhet till följd av den ena makens våldsamma beteende eller av något annat motsvarande skäl.

Beslut om samlevnadens upphörande kan meddelas oberoende av vem av makarna som äger eller hyr den bostad som används som gemensamt hem. Detta gäller också beslut enligt 48 § 1 mom. lagen om hyra av bostadslägenhet. Enligt den bestämmelsen kan domstolen när den förordnar att makarnas samlevnad skall upphöra eller dömer dem till äktenskapsskillnad samtidigt förordna att den av makarna som är i större behov av bostaden skall få fortsätta hyresförhållandet och befria den andra eller båda makarna från hyresförhållandet.

Enligt 48 § 2 mom. lagen om hyra av bostadslägenhet är ett motsvarande förordnande möjligt också i sådana fall där de sammanboende personerna inte är makar. Enligt momentet kan domstolen i sådana fall där andra än makar har hyrt en lägenhet att användas som gemensam bostad förordna att den eller de som mest behöver lägenheten får fortsätta hyresförhållandet när det gemensamma boendet upphör samt befria den eller de andra från hyresförhållandet eller befria dem alla från hyresförhållandet. I praktiken gäller denna bestämmelse ofta sambor, men den kan också gälla andra sammansättningar, t.ex. en grupp studerande som hyrt en lägenhet som gemensamt hem. Lägenheten skall vara hyrd som gemensam bostad varvid hyresvärden är medveten om användningsändamålet och användningssättet och om de personer som bor i lägenheten. Bestämmelsen skiljer sig från bestämmelserna i 48 § 1 mom. och från äktenskapslagens bestämmelser om samlevnadens upphörande genom att en sambo eller en annan person som bor i hyreslägenheten kan förordnas att få fortsätta hyresförhållandet endast i det fall att bostaden är hyrd även i hans eller hennes namn.

I polislagen (493/1995) finns bestämmelser om polisens rätt att avlägsna en person från en plats. Det är möjligt att med stöd av polislagen avlägsna en person från hemmet. Enligt 14 § 2 mom. polislagen har en polisman rätt att från ett område eller en plats som omfattas av hemfrid eller offentlig frid avlägsna en person som lovligen uppehåller sig där, om personen stör andras hemfrid eller den offentliga friden eller på något annat sätt vållar betydande störning där och det finns grundad anledning att befara att störningen

upprepas. Avlägsnandet kan alltså också gälla området eller platsens ägare eller innehavare. Om avlägsnandet inte är en tillräcklig åtgärd kan den som stört gripas och hållas i förvar i högst tolv timmar. Bestämmelsen kan tillämpas t.ex. i sådana fall där en lägenhetsinnehavare i ett flervåningshus nattetid uppför sig på ett sådant sätt att detta stör de övriga invånarnas hemfrid.

Enligt 20 § polislagen har en polisman rätt att avlägsna en person från en plats om man av personens hotelser eller övriga uppförande kan dra slutsatsen att denne kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet, hemfrid eller egendom. Dessutom kan personen gripas om det är uppenbart att det inte är tillräckligt att han eller hon avlägsnas från platsen och störningen eller faran inte kan avväjas på annat sätt. Den gripne kan hållas i förvar i högst 24 timmar från gripandet. Enligt motiveringen i regeringens proposition RP 57/1994 rd är det meningen att bestämmelsen skall tillämpas i situationer med familjevåld och i situationer där en person hotar sina nuvarande eller tidigare familjemedlemmar i eller efter upplösningen av ett äktenskap eller någon annan parrelation. Med stöd av denna bestämmelse kan en person också avlägsnas från sitt hem. Polisen är behörig i dessa frågor utan anmodan.

Åtgärdseftergift vid misshandel

Misshandelsbrott regleras i 21 kap. 5—7 § strafflagen. Grov misshandel och misshandel är brott som hör under allmänt åtal. Även lindrig misshandel hör under allmänt åtal om den riktats mot en person som inte fyllt 15 år. Enligt 21 kap. 16 § är lindrig misshandel som riktat sig mot en person som fyllt 15 år ett målsägandebrott, dvs. åklagaren får inte väcka åtal om inte målsäganden anmäler brottet för åtal.

I 21 kap. 17 § strafflagen ingår en särskild bestämmelse om åtgärdseftergift som gäller grundformen av misshandelsbrott. Enligt bestämmelsen har allmänna åklagaren rätt att låta bli att väcka åtal, om målsäganden av egen fast vilja begär att åtal inte skall väckas och om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks.

Bestämmelserna om misshandel revideras

i samband med strafflagsreformens andra fas, vilken trädde i kraft den 1 september 1995. Tidigare var misshandel i regel ett målsägandebrott. Misshandel hörde dock under allmänt åtal om den inträffade på allmän plats eller under en allmän tillställning eller inför en myndighet. I regeringens proposition RP 94/1993 rd föreslogs det att misshandel skulle bli ett brott under allmänt åtal. Förslaget innebar att man slapp gränsdragningen mellan privat och allmän plats som lett till tolkningsproblem och till att handlingar som annars har samma betydelse behandlats olika. Enligt motiveringstexten kan maktförhållandena inom familjen eller mellan andra närstående vara sådana att offret för misshandeln utsätts för påtryckning för att få honom eller henne att avstå från att yrka straff för gärningsmannen. I propositionen ansågs det nödvändigt att bestämmelserna om att misshandel skall höra under allmänt åtal för att myndigheterna skall kunna ingripa i våldsamma relationer mellan nära anhöriga utan att målsäganden begär detta. Genom detta förslag strävade man efter att uttrycka principen att i relationerna mellan människor av samma familj eller mellan andra närstående får skyddet för privatlivet inte innebära att våld godkänns i dessa relationer.

I sitt betänkande (LaUB 22/1994 rd) ansåg lagutskottet dock att det är en alltför schematisk lösning att utan undantag ändra gärningen misshandel i dess grundform till ett brott som lyder under allmänt åtal. Enligt utskottet får skyddandet av offret mot påtryckning från gärningsmannens sida inte leda till att målsägandens åsikt helt saknar betydelse för åtalsprövningen. Därför föreslog utskottet en 17 § till 21 kap., vilken tillåter att allmänna åklagaren låter bli att väcka åtal vid misshandel om målsäganden önskar detta. Enligt lagutskottets betänkande skall en förutsättning för åtgärdseftergiften vara en sådan väl övervägd begäran av målsäganden som gjorts av egen fri vilja utan någon form av påtryckning och med insikt i de rättsliga verkningarna av beslutet. Allmänna åklagaren skall dock väcka åtal också i dessa fall om ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks. Bestämmelsen gäller endast åtgärdseftergift. Någon motsvarande bestämmelse om domseftergift ingår inte i lagen.

Riksåklagaren utfärdade den 20 januari 2000 en allmän anvisning till åklagarna om åtalseftergift av påföljdsnatur för misshandelsbrott. I anvisningen påpekas det i fråga om tillämpningen av 21 kap. 17 § strafflagen att det vid beslutsprövningen uppenbarligen har fästs större avseende vid målsägandens begäran än vad som var lagstiftarens avsikt. I anvisningen framhålls det också att det vid tillämpningen ofta uppstår problem med att åklagaren inte på ett tillförlitligt sätt kan bedöma om målsäganden framställt sin begäran att inte väcka åtal av egen fast vilja. I anvisningen betonas dock åklagarens skyldighet att i mån av möjlighet sträva efter att förvissa sig om att begäran är genuin. Enligt anvisningen skall betydelsen av målsägandens begäran dock ställas i relation till hur klandervärt brottet är. Ju närmare lindrig misshandel brottet är till sin natur, desto större betydelse kan man tillmäta målsägandens begäran. Om misshandeln däremot är allvarlig och innehåller element av grov misshandel skall målsägandens inställning tillmätas mindre betydelse.

Antalet misshandelsbrott som kommit till polisens kännedom har ökat från år 1994 till år 2001. Innan de nuvarande bestämmelserna trädde i kraft 1994 fick polisen kännedom om ca 19 800 misshandelsbrott. År 2001 uppgick motsvarande siffra till ca 27 300. Ökningen av antalet misshandelsbrott under åren 1995—2000 gäller huvudsakligen lindrig misshandel. Ökningen beror på att brottsrekvisitet ändrats för lindrig och vanlig misshandel och på ändringarna gällande åtalsrätten samt dessutom på att polisen på flera orter genomförde kampanjer i syfte att återställa lugnet på allmänna platser. Dessutom har skolorna blivit benägna att anmäla elevers forseelser till polisen. Antalet statistikförda misshandelsbrott som riktat sig mot kvinnor på privata platser har ökat efter lagändringen 1995.

Antalet registreringar av misshandelsbrott i brottets grundform har dock inte ökat nämnvärt 1995—2002. År 1995 fick polisen kännedom om ca 17 200 misshandelsfall, år 2000 ca 18 400, år 2001 ca 17 400 och år 2002 ca 18 300 fall. Vid tiden för lagändringen, dvs. från 1994 till 1995, steg antalet misshandelsfall i brottets grundform med

mer än 12 %. Polisen registrerade ca 15 300 misshandelsfall år 1994. Åren 1996—2002 har till åklagaren anmälda misshandelsfall i brottets grundform varierat mellan ca 12 100 och 13 400. Vid tiden för lagändringen förekom en klar ökning av antalet misshandelsfall som anmäldes till åklagaren. År 1994 anmäldes ca 9 000 fall till åklagaren, år 1995 ca 10 400 och år 1996 ca 13 100 misshandelsfall.

Sammanlagt 2 066 beslut om åtalseftergift av påföljdsnatur fattades år 2001 angående misshandel i brottets grundform, av dessa skedde 570 med stöd av 21 kap. 17 § strafflagen. År 2000 var motsvarande siffror 2 250 och 572. År 2002 underlät man att väcka åtal med stöd av 21 kap. 17 § strafflagen i endast 448 fall. Från tidigare år finns ingen särskild statistik över hur paragrafen tillämpats. Det kan dock antas att de beslut om åtalseftergift som i fråga om misshandel antecknats under skälet "annat lagrum" har fattats med stöd av 21 kap. 17 § strafflagen. År 1996 lät man bli att väcka åtal med stöd av annat lagrum i 845 fall, år 1997 i 821 fall, år 1998 i sammanlagt 875 fall och år 1999 i sammanlagt 637 fall.

Åren 2000 och 2001 samarbetade polis, åklagare och icke-våldsorganisationen Lyömätön Linja i Esbo inom ett försöksprojekt där åklagaren inte lät bli att väcka åtal på målsägandens begäran eller på grund av förlikning mellan parterna. Familjevåldsmålen koncentrerades hos en åklagare och de behandlades i tingsrätten under bestämda dagar. Polisen lotsade de för familjevåld misstänkta personerna till Lyömätön Linja för deltagande i organisationens anti-våldsprogram. Man avstod från att anvisa familjevåldsfällen till förlikning.

I Esboförsöket ledde den sänkta åtalströskeln och det faktum att åtal väcktes oberoende av målsägandens vilja nästan uteslutande till fällande dom i tingsrätten. Samtalen mellan åklagaren och målsäganden ledde till att målsäganden nöjde sig med att åklagaren väckte åtal. Under huvudförhandlingen kritiserade i regel varken den åtalade eller offret att rättegång hade inletts, men en del målsägande meddelade tingsrätten sitt missnöje med att åtalet väcktes mot deras vilja. Erfarenheterna från andra orter visar likaså att

målsäganden efter rättegången har kunnat vara nöjd över att åklagaren väckt åtal även om målsäganden hade begärt att så inte skulle ske. Detta är dock inte alltid fallet.

I Esboförsöket var det endast en liten del av våldsverkarna som tog kontakt med Lyömätön Linja på eget initiativ efter det att de hade fått kontaktuppgifterna till organisationen. Det gick bättre att få gärningsmännen med i verksamheten om Lyömätön Linja kontaktade dem. Det visade sig vara en svår uppgift att få förövarna att frivilligt förbinda sig till anti-våldsprogrammet.

Förekomst av kvinnovåld

Enligt den enkätundersökning om kvinnovåld (*Usko, toivo, harkkaus*) som Markku Heiskanen och Minna Piispa publicerade 1998 hade 40 % av kvinnorna efter det att de fyllt 15 år blivit utsatta för fysiskt eller sexuellt våld eller hot om sådant våld av en man. Under det år som föregick undersökningen (hösten 1996 till hösten 1997) hade 14 % av de 5 000 kvinnor som svarade på enkäten blivit utsatta för våld eller hotats med våld av en man. I något skede av livet hade nästan en tredjedel av kvinnorna råkat ut för fysiskt våld, under det senaste året 7 %.

Av de kvinnor som levde i ett äktenskap eller samboförhållande hade 22 % utsatts för fysiskt eller sexuellt våld eller hot om våld av sin nuvarande partner. Under det senaste året hade 9 % utsatts för våld av sin partner. Bland dessa 9 % hade 69 % av kvinnorna även tidigare utsatts för våld av samma man.

Hälften av de kvinnor som var frånskilda hade utsatts för våld eller hot om våld i den upplösta parrelationen. Det våldsamma beteendet fortsatte hos 36 % av männen också efter skilsmässan eller efter det att sammanboendet upphört. Av de kvinnor som levt i en parrelation under någon del av sitt liv hade en tredjedel upplevt partnerrelaterat våld. Endast i 4 % av fallen hade våldet inletts först efter det att parterna flyttat isär. Kvinnorna ansåg att 41 % av de män som hade haft en far som var våldsam mot sin partner hade varit våldsamma mot sina egna partners i något skede.

Hälften av de kvinnor som uppgav att de i något skede av livet hade utsatts för våld av antingen sin nuvarande eller tidigare make eller sambo hade fått något slag av skador av våldet. De allmännaste skadorna var blåmärken och skrubbsår. Benbrott hade förekommit hos 2,1 %, missfall hos 0,5 %, hjärnskakning hos 1,3 % och tandskador hos 1,2 %. I nästan hälften av fallen hade mannen varit berusad eller drogpåverkad då de allvarligaste formerna av våld inträffade, i fråga om våld som lett till skador var andelen ännu högre. Av kvinnorna ansåg 85 % att det partnerrelaterade våldet hade lett till hat, ångest eller andra negativa känslor. Endast 10 % av kvinnorna anmälde det mest allvarliga partnerrelaterade våldet till polisen. Av våldsoffren sökte 12 % hjälp mot partnerrelaterat våld. Av de våldsamma männen sökte 6 % hjälp för sin våldsbenägenhet.

Markku Heiskanens och Minna Piispas år 2000 publicerade undersökning om de kostnader som våldet förorsakar i Finland (*Väkivallan hinta — Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa*) visar att kvinnovåldet förorsakade samhället direkta kostnader om 296 milj. mk år 1998. I denna summa ingår kostnaderna inom hälsovården, socialtjänsten och rättssystemet. De indirekta kostnaderna av våldet var t.o.m. dubbelt så stora. Enligt Heiskanens och Piispas undersökning om de kommunala våldsrelaterade kostnaderna i Tavastehus år 2001 (*Väkivallan kustannukset kunnassa, viranomaisen arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001*) förorsakade det kvinnovåld som kommit till myndigheternas kännedom totala kostnader om sammanlagt 1,2 milj. euro. Om resultaten från Tavastehus generaliseras till att gälla hela landet blir kostnaderna 91 milj. euro.

Enligt Statistikcentralens uppgifter fick polisen kännedom om 3 158 offer för familjevåld år 2002, vilket var 9 % mer än året innan. Familjevåldet är i allmänhet våld mot kvinnor av män. Fall där en kvinna misshandlar en kvinna är sällsynta. En tredjedel av fallen gällde partnerrelaterat våld mellan makar eller sambor. Drygt 10 % av offren för partnerrelaterat våld är män.

2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen utomlands

Sverige

I Sverige har lagen om besöksförbud (1988:688) varit i kraft från den 1 juli 1988. Kriterierna för att ett förbud skall kunna meddelas och förbudets innebörd är av väldigt liknande typ som i Finland. I Sverige har antalet besöksförbud blivit allt fler år för år. Åren 2000—2002 gjordes i snitt 6 600 framställningar årligen om besöksförbud. Ungefär hälften av framställningarna ledde till att besöksförbud meddelades. Genom en lag som trädde i kraft den 1 september 2003 har den svenska lagen fått sådana bestämmelser som gör det möjligt att meddela besöksförbud även avseende gemensam bostad.

Besöksförbud avseende gemensam bostaden kan meddelas om det finns en påtaglig risk för att den person förbudet avses gälla kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa eller frihet. Skillnaden jämfört med förbudet enligt gällande lag är att ett besöksförbud avseende gemensam bostad förutsätter en större sannolikhet i fråga om att brott kommer att ske. Förbudet kräver alltid att det finns en risk för brott, medan besöksförbud som inte avser gemensam bostad kan meddelas också för att avvärja allvarliga trakasserier eller förföljelse. Dessutom måste även en proportionalitetsbedömning göras från fall till fall. Ett besöksförbud kräver också att den person som förbudet avses skydda förbinder sig att medverka till att den som förbudet avses gälla får tillgång till sina personliga saker i den gemensamma bostaden.

I Sverige kan vanligt besöksförbud meddelas för högst ett år i sänder och antalet uppreppningar har inte begränsats. Besöksförbud avseende gemensam bostad meddelas för högst 30 dygn. Av särskilda skäl är det möjligt att förlänga förbudet med högst sju dygn per gång.

Besöksförbud meddelas alltid av åklagare, antingen på begäran av den som upplever sig hotad eller på åklagarens eget initiativ. Besöksförbud avseende gemensam bostad kräver inte heller nödvändigtvis att den skyddsbehövande personen ansöker om detta. Åkla-

garen skall föra ärendet till tingsrätten om den som meddelats förbudet eller den som förbudet avses skydda begär detta. Tingsrätten skall ordna behandling av besöksförbud avseende gemensam bostad så skyndsamt som möjligt och senast den fjärde dagen efter det att åklagaren har mottagit en ansökan om att frågan skall behandlas i tingsrätten.

Vem som äger eller hyr bostaden saknar betydelse för förordnandet av besöksförbud. En person som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad blir tvungen att själv skaffa sig en annan bostad för den tid besöksförbudet är i kraft. Den myndighet som meddelat besöksförbudet är skyldig att informera de sociala myndigheterna om förbudet och även parterna om deras möjlighet att få stöd. I lagen ingår inga särskilda bestämmelser om vare sig vårdnaden om eller umgängesrätten till parternas gemensamma barn.

Den mot vilken besöksförbud avseende gemensam bostad har begärts skall förordnas offentligt biträde, om det inte måste antas att behov av sådant biträde saknas. Om biträdet förordnas uteslutande för en process angående besöksförbud, skall den mot vilken förbud har begärts inte åläggas att ersätta staten för det arvode som betalats till biträdet.

Domstolen kan på begäran av någondera parten meddela besöksförbud mellan parterna i samband med en process av typen samlevnadens upphörande. Under vissa förutsättningar skall också ett utvidgat besöksförbud kunna meddelas för att gälla ett större geografiskt område än vad som är fallet i dagens läge.

I Sverige utreddes också möjligheterna att införa övervakning med elektronisk kontroll i samband med besöksförbudet. Regeringen konstaterade dock i proposition 2002/03:70 att det med hänsyn till personlig integritet, rättssäkerhet, effektivitet, trovärdighet och teknisk säkerhet inte fanns någon godtagbar lösning. Regeringen föreslog att frågan skall övervägas på nytt när tekniken har utvecklats ytterligare.

Norge

I Norge kan besöksförbud meddelas om det finns anledning att anta att den som förbudet

avses gälla i annat fall skulle begå ett brott mot den som förbudet avses skydda, förfölja honom eller henne eller på annat sätt störa den skyddades frid. Besöksförbudet kan omfatta såväl förbud mot att kontakta den skyddsbehövande som förbud mot att vistas på ett visst ställe. Förbudet kan meddelas på begäran av den skyddsbehövande eller när allmänna skäl talar för detta. Ett förbud kan meddelas för högst ett år i sänder.

Besöksförbudsparagrafen (222 a § i straffprocessloven) har kompletterats med en lagändring som trädde i kraft den 10 januari 2003. Då fick lagen bestämmelser om besöksförbud som uttryckligen avser personens eget hem. För att ett sådant förbud skall kunna meddelas krävs det att det föreligger risk för brott och större sannolikhet för att ett brott kommer att begås än vad som gäller för annat besöksförbud. Förbudet kan meddelas för högst tre månader i sänder. Förbudet meddelas av åklagaren som inom fem dagar skall hänskjuta beslutet om besöksförbud till underrätten. Om åklagaren inte meddelar förbud, kan den person som begär skydd hänskjuta det negativa beslutet till underrätten. Den som meddelas förbud skall kunna få ett offentligt biträde och den som förbudet avses skydda har möjlighet till rättegångsbiträde.

Danmark

I Danmark kan polisen ge en skriftlig varning när någon ofredas. Det är straffbelagt att kränka en annan persons frid i strid med en officiell varning från polisen. Om parterna bor tillsammans kan officiell varning inte ges. I Danmark har en arbetsgrupp tillsatts med uppdrag att förbereda ett förslag till lagstiftning om att personer som gör sig skyldiga till våld i nära relationer skall kunna avlägsnas från det gemensamma hemmet.

Österrike

Den 1 maj 1997 fick Österrike lagstiftning som ger rätt att från hemmet avlägsna en person som uppträder våldsamt och förbjuda denna person att återvända hem eller till hemmets omedelbara närhet. Det uttryckliga syftet med denna reglering är att motverka

familjevåld. Den mest typiska användningen av bestämmelserna gäller därför i samband med att någon kallar på hjälp till sitt hem.

I Österrike avlägsnar polisen en person från bostaden och förbjuder personen att återvända dit, om det finns fara för att denna person kunde begå ett brott mot den skyddsbehövande personens liv, hälsa eller frihet. När ett förbud övervägs skall man särskilt beakta personens tidigare våldsamma beteende. Ett förbud kräver inte att den person som avses skyddas har begärt detta. I samband med att polis kallas till platsen kan polisen i ett register hämta uppgifter om tidigare larm och rättsprocesser. När förbud föreläggs skall hänsyn tas till den skyddsbehövande personens behov av ett effektivt skydd. Att förbjuda någon att återvända till bostaden förutsätter dock att särskild uppmärksamhet fästs vid att förbudet inte strider mot proportionalitetsprincipen.

Den person som meddelas besöksförbud kan bli tvungen att lämna ifrån sig hemnycklarna till polisen. Polisen är skyldig att låta den som meddelats förbud ta med sig nödvändiga personliga saker hemifrån. Polisen skall också ge den som meddelats besöksförbud information om eventuellt husrum samt informera om de stödåtgärder som finns och redogöra för hur den som meddelats besöksförbud kan föra saken vidare till domstol. Den som meddelats besöksförbud måste lämna polisen en adress där man kan nå honom eller henne för delgivning.

Polisen skall upprätta en rapport med uppgifter både om de omständigheter som ledde till att polisen grep in och om andra omständigheter som kan påverka ärendets fortsatta behandling i domstolen. Inom 48 timmar från det att förbudet meddelades skall det tas upp av polisen för intern handläggning. Polisen skall på eget initiativ hos olika myndigheter och andra, t.ex. läkare, utreda händelsen och de omständigheter som lett till den. Förbudet skall upphävas genast då det inte längre finns förutsättningar för att hålla det i kraft. Upphävandet skall genast meddelas bägge parter. Polisen får inte upphäva förbudet endast av den anledningen att den person som förbudet avser skydda begär detta.

Förbud som meddelats av polis gäller i tio dygn. Om den som förbudet avses skydda för

ärendet vidare till domstol inom denna tidsperiod, är förbudet i kraft fram till dess att domstolen avgjort saken. Ett förbud som meddelats av polis kan dock inte gälla i mer än 20 dygn.

För att saken skall tas upp i domstol krävs alltid en begäran av den som förbudet avses skydda. Ansökan skall göras inom tio dygn räknat från det att polisen meddelade förbud. Domstolen måste ta upp ärendet till behandling inom sju dagar från det att ansökan lämnades in.

Ett domstolsbeslut har samma innebörd som ett beslut av polis. Domstolen kan sålunda bestämma att en person skall avlägsna sig från hemmet eller dess omedelbara närhet och förbjuda personen att återvända dit. Domstolen kan besluta detta i fråga om en person som har uppträtt med eller hotat använda fysiskt våld mot en närstående person eller i fråga om en person vars uppträdande i övrigt är särskilt skadligt för en närstående persons fysiska integritet. För att ett förbud skall meddelas förutsätts det dessutom att personen i fråga har gjort det outhärdligt för offret att fortsätta bo tillsammans med förövaren.

Domstolen kan också meddela ett utvidgat förbud som förbjuder den mot vilken förbudet begärts att ta kontakt med eller träffa den person som skall skyddas samt att vistas på vissa områden, t.ex. i närheten av den skyddsbehövandes arbete eller barnens vårdplatser. Ett sådant förbud förutsätter att det inte strider mot den persons intressen som förbudet avses gälla. Förbudet kan endast skydda förövarens nära släktingar, make eller maka eller sambo.

När domstolen meddelar sitt förbud tar den inte ställning till frågan om parterna eventuellt kommer att fortsätta att bo i samma bostad senare. Beslutet är inte heller kopplat till vare sig skilsmässoprocess, upphävande eller ogiltigförklarande av äktenskap, processer som rör gemensam egendom eller rätten att stanna kvar i den gemensamma bostaden. Ett förbud gäller i högst tre månader. Om den som förbudet avses skydda ansöker som äktenskapsskillnad eller inleder process om vräkning eller kvarsittanderätt under den till förbudet är i kraft, fortsätter det att gälla fram till dess att målet har avgjorts. Brott mot för-

budet leder till påföljder av administrativ natur. Påföljden blir böter eller fängelse i högst två veckor.

I samband med att den österrikiska lagen trädde i kraft vidtogs åtgärder för att utveckla ett system till stöd för offren. Ett omfattande lättillgängligt stödsystem skapades för de utsatta. I varje österrikisk delstat grundades ett stödcenter för att hjälpa dem som blivit utsatta för familjevåld, dvs. i allmänhet kvinnor. När beslut om vräkning eller förbud meddelas skall polisen informera den skyddsbehövande om att dessa stödcenter finns. Dessutom skall polisen inom ett dygn ta kontakt med stödcentret som i sin tur kontaktar offret. Polisen informerar stödcentret om sitt beslut samt om förövarens uppträdande och andra omständigheter. Stödcentret fungerar dels som psykiskt stöd för offret, dels som rådgivare för att hjälpa offret att föra ärendet vidare till domstol. Ett viktigt syfte för tillämpningen av lagen är att åstadkomma ett fastare samarbete mellan myndigheterna och de organisationer som stöder offret.

Lagen har fått stor tillämpning i Österrike med sina ca åtta miljoner invånare, mer än man hade väntat sig. Erfarenheterna är också mycket positiva. Efter det att lagen trätt i kraft har polisen meddelat sammanlagt 1 993 vräkningar och förbud mot att återvända hem under perioden maj 1997 till april 1998. Under den senare hälften av 1998 ökade förbudet och 1998 uppgick de till sammanlagt 2 673. År 1999 steg förbudssiffran till 3 076 och år 2000 meddelade polisen 3 354 förbud. Under det första året inlämnades 577 ansökningar om förlängning av förbud och förbudet förlängdes i 462 fall och förkastades i 57 fall medan en del ansökningar ännu inte hade behandlats då undersökningen gjordes. Förbudet efterlevs väl, endast 10 % av dem som meddelats besöksförbud försöker bryta mot det.

Tyskland

I Tyskland finns ingen lagstiftning av typen besöksförbud med syftet att skydda eventuella offer. I Tyskland är det dock i vissa situationer möjligt att med stöd av polislagen eller civilrättsliga bestämmelser avlägsna en person från det gemensamma hemmet och dess

omedelbara närhet om personen uppträder våldsamt mot sina familjemedlemmar. Ett avlägsnande som sker med stöd av polislagen gäller i några timmar och det regleras närmare i de olika delstaternas lagstiftning. De civilrättsliga bestämmelserna gäller rätten att använda bostaden (1361 b i den tyska civillagen, BGB). I sådana fall där makarna separerat eller där den ena av dem önskar bo skilt kan denne ansöka om ensamrätt till bostaden eller en del av bostaden. Domstolen ger maken respektive maken exklusiv nyttjanderätt om detta är nödvändigt för att undvika större svårigheter. Bestämmelsen gäller fram till äktenskapsskillnaden. Om de sammanboende personerna inte är gifta med varandra kan svaranden åläggas att avlägsna sig från bostaden endast i sådana fall där sökanden ensam äger eller ensam har hyrt bostaden.

Förenade konungariket

I Förenade konungariket kan en domstol med stöd av bestämmelserna i den familjerättsliga lagstiftningen (del IV i Family Law Act) på ansökan förbjuda den ena parten i en parrelation att trakassera den sökande eller barn som bor tillsammans med den sökande (non-molestation order). Förbudet kan gälla vissa handlingar eller trakassering i allmänhet. Domstolen kan meddela förbud även på eget initiativ i samband med en annan process som gäller familjen i fråga. På ansökan kan domstolen bestämma vem som får stanna kvar i det gemensamma hemmet och vem som blir tvungen att lämna det och avlägsna sig från dess närhet (occupation order).

Förbud kan sökas av nuvarande eller före detta äkta makar eller sambor eller av andra sammanboende, förlovade eller i lag specificerade släktingar och av parter i en rättegång om familjeärenden. Andra personer än den nuvarande eller tidigare maken eller maken eller sambon får dock ansöka om förbud endast i sådana fall där de har besittningsrätt till bostaden.

När domstolen fattar sitt beslut om förbud jämför den fördelar och nackdelar hos olika alternativ ("balance of harm"-test). I samband med beslutet om bostaden kan domstolen också bestämma hur hyra eller lån skall betalas och även bestämma om äganderätten

till lösöret eller om hur lösöret skall skötas. Under vissa förutsättningar kan domstolen meddela sitt beslut utan att höra den andra parten.

Förbudet kan kombineras med ett förordnande om att polisen har rätt att anhålla den som förbudet avses gälla, om denne bryter mot förbudet. Utan ett sådant förordnande får överträdaren inte anhållas. Polisen måste föra ett ärende om överträdelse av förbudet till domstol inom ett dygn från anhållandet.

Med stöd av bestämmelserna i den lag som gäller barn (Children Act) kan den som misstänks för att ha utnyttjat barn avlägsnas från det gemensamma hemmet i stället för att barnet skall tvingas att flytta. För att den misstänkte skall kunna avlägsnas måste avlägsnandet ha en reducerande inverkan på barnets lidande och i hushållet måste det bo någon annan person som kan ta hand om barnet. Denna person måste dessutom samtycka till att den misstänkte avlägsnas.

Irland

I Irland kan domstolen med stöd av 1996 års lagstiftning om familjevåld (Domestic Violence Act) utfärda två slag av bestämmelser som avser att skydda dem som utsatts för familjevåld. För det första kan domstolen, om den sökande eller barnets säkerhet och välbefinnande så kräver, förbjuda den våldsamma personen att bruka eller hota med våld eller att störa eller skrämna den sökande eller barnet (safety order). Detta förbud tvingar inte den mot vilken förbudet har meddelats att flytta från det gemensamma hemmet. Om parterna bor skilt kan förbudet också gälla vistelse i närheten av den andra partens hem. Förbudet kan meddelas för högst fem år i sänder.

För det andra kan domstolen bestämma att den person som uppträder våldsamt skall lämna sitt och våldsoffrets gemensamma hem (barring order). Också i samband med detta beslut kan domstolen förbjuda personen att använda våld mot den sökande eller mot barn samt förbjuda att personen i fråga hotar med våld eller stör och skrämmer upp den sökande eller barnet. Personen kan också förbjudas att vistas i närheten av den sökandes eller barnets bostad. Förbudet kan utfär-

das för högst tre år i sänder och det kan förnyas. Det kan också meddelas temporärt, dock inte utan att höra den som förbudet avses gälla.

Genom att bestämma att en person skall avlägsna sig från en gemensam bostad kan man ge äkta makar och sambor skydd mot varandra och skydda föräldrar som bor tillsammans med vuxna barn för barnen. För att en sambo skall kunna avlägsnas från den gemensamma bostaden skall parterna ha bott tillsammans i minst sex månader under de senaste nio månaderna. Beslut om att en person skall lämna sin bostad kan inte meddelas mellan sambor och inte heller mellan vuxna barn och föräldrar om svaranden äger hela bostaden eller en större del av denna än vad sökanden gör. I vissa fall kan hälsovårdsmyndigheterna (health board) göra en ansökan på den skyddsbehövandes vägnar.

Överträdelse av domstolens beslut har belagt med straff. Straffpåföljden är böter eller fängelse i högst ett år.

2.3. Bedömning av nuläget

Förebyggande av familjevåld

Forskning och statistik visar att familjevåld är ett allvarligt problem i Finland. I allmänhet riktar sig familjevåldet mot kvinnor. Det är inte ett internt familjeproblem utan en fråga som samhället måste ingripa i. I många fall måste personerna skiljas åt för att det skall bli slut på våldet. Med hjälp av lagstiftningen har man försökt att förebygga situationer av våld i familjen på det sätt som har beskrivits närmare i avsnitt 2.1. Familjevåldet kan stoppas för en stund genom att den person som uppför sig våldsamt avlägsnas ur sitt hem med stöd av bestämmelserna i polislagen. Det är dock möjligt för denna person att återvända hem senast ett dygn efter gripandet. I allvarliga fall kan det leda till mera familjevåld. I lagstiftningen finns det för närvarande inga metoder som på förhand kunde förhindra nytt våld. Offret för familjevåld kan inte få ett besöksförbud mot gärningsmannen om de bor tillsammans. I en akut situation är de civilrättsliga medlen alltför långsamma och de har ett begränsat användningsområde. Eftersom man kan yrka

om samlevnadens upphörande eller om fortsättning av och befrielse från hyresförhållandet endast genom domstol har detta en reducerande effekt i praktiken på användningen av dessa medel.

I dagens läge leder allvarligt familjevåld ofta till att offret måste söka tak över huvudet hos t.ex. bekanta eller släktingar eller i ett skyddshem medan gärningsmannen stannar kvar i den gemensamma bostaden. Detta kan anses vara orättvist. Dessutom räcker skyddshemsplatserna inte till för alla offer. I de 23 skyddshemmen i Finland finns sammanlagt ca 124 platser. Det är främst i huvudstadsregionen som klienter måste avvisas på grund av platsbrist. I det övriga landet kan avståndet till skyddshemmet vara så långt att detta hindrar offret för familjevåld att söka skydd i skyddshemmet. Eftersom sökandet av skydd förutsätter att man beger sig till en annan ort, vilket för sin del leder till att barnens skola och kamratkrets ändras, beslutar sig den som råkat ut för familjevåld ofta för att stanna kvar i det gemensamma hemmet och stå ut med fortsatt familjevåld. Den som utsatts för familjevåld kan dessutom vara rädd för att våldet blir värre om han eller hon lämnar sin våldsamma partner. Offret kan också anse att han eller hon inte klarar sig ekonomiskt utan sin partner. Dessutom har offret kanske inte kraft att frigöra sig från relationen även om han eller hon skulle vilja det.

Lagstiftning av typen besöksförbud avseende gemensam bostad finns i flera europeiska stater. En utvidgning av lagstiftningen om besöksförbud till att gälla även dem som har gemensam bostad har antingen trätt i kraft nyligen eller är som bäst under beredning i bl.a. Sverige, Danmark och Norge. Av de skäl som anförts i det föregående behövs denna typ av lagstiftning även i Finland.

Åtgärdseftergift vid misshandel

Enligt statistiken har 21 kap. 17 § strafflagen en avsevärd betydelse i praktiken som grund för åtal eftergift. Det verkar som om målsägandens begäran fått större tyngd än vad riksdagen avsåg då lagen stiftades. Under 2000—2002 har dock en minskning skett i fråga om åtal eftergifter på begäran av mål-

säganden, dvs. efter det att riksåklagaren meddelat en allmän anvisning om åtalseftergift av påföljdsnatur för misshandelsbrott. Även om riksåklagarens allmänna anvisning har styrt åtalseftergiftspraxis i avsedd riktning har målsägandens begäran dock fortsättningsvis avsevärd betydelse.

I praktiken är det väldigt svårt för åklagaren att reda ut om målsäganden har framställt begäran frivilligt och utan påtryckning. Det finns risk för att bestämmelsen kan leda till åtalseftergift även i sådana fall där målsäganden har fattat sitt beslut under påtryckning. Dessutom kan den avgörande betydelsen hos en begäran om åtalseftergift öka på tryckningarna på målsäganden.

Strafflagens 21 kap. 17 § tillämpas på grundformen av misshandelsbrott oberoende av i vilken relation parterna står till varandra. Den bakomliggande tanken har dock sannolikt varit den att bestämmelsen skall tillämpas särskilt vid partnerrelaterat våld och annat familjevåld även om detta inte klart framgår av lagutskottets betänkande. Avsikten med att målsägandens vilja skall respekteras i misshandelsfall är kanske den att familjen skall kunna hållas samman om målsäganden önskar detta och att familjevåldets särdrag skall kunna beaktas. Dessutom är det möjligt att målsäganden begär åtalseftergift t.ex. då gärningsmannen är någon annan närstående eller bekant person.

I 1 kap. 8 § 1 punkten lagen om rättegång i brottmål bestäms om åtalseftergift med stöd av skälighetsprincipen. Enligt bestämmelsen får allmänna åklagaren besluta om åtalseftergift — om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver något annat — när en rättegång och ett straff skall anses oskäligen eller oändamålsenliga med hänsyn till uppnådd förlikning mellan gärningsmannen och målsäganden eller gärningsmannens övriga handlande för att avstyra eller avlägsna verkningarna av brottet, hans eller hennes personliga förhållanden, de övriga följder som brottet medför för honom eller henne, social- och hälsovårdsåtgärder eller andra omständigheter.

Enligt förarbetena till lagen (RP 79/1989 rd, även RP 82/1995) kunde åtalseftergift komma i fråga t.ex. då gärningsmannen deltar i avvänjningsbehandling för alkoholister

eller drogmissbrukare vid tidpunkten för åtalet. På motsvarande sätt kan t.ex. behandling för att avbryta en våldsspiral utgöra en i lagrummet avsedd social- eller hälsovårdsåtgärd som kunde motivera att åtal inte väcks. I de nämnda regeringspropositionerna anges som exempel på andra omständigheter att målsäganden uttryckligen önskar att åtal inte väcks.

Enligt 1 kap. 8 § 1 punkten lagen om rättegång i brottmål utgör målsägandens begäran om åtalseftergift en skälighetsgrund bland andra skälighetsgrunder som kan motivera att man avstår från lagföring. I 21 kap. 17 § strafflagen har däremot målsägandens begäran fått avgörande betydelse. Strafflagsbestämmelsen gäller endast grundformen av misshandelsbrott. Misshandel kan inte anses avvika från andra brott på ett sådant sätt att målsägandens åsikt får större tyngd vid åtalseftergiftsprövningen än vad som är fallet vid andra brott som lyder under allmänt åtal. Bestämmelsen i lagen om rättegång i brottmål är ett bättre uttryck än strafflagen för den betydelse som målsägandens begäran om åtalseftergift skall få vid åtalsprövningen av misshandelsfall. Därför föreslås det att 21 kap. 17 § skall upphävas.

I 20 kap. 12 § strafflagen ingår en bestämmelse om åtgärdseftergift beträffande vissa sexualbrott, vilken motsvarar 21 kap. 17 § strafflagen. Bestämmelserna om sexualbrott reviderades genom en lag som trädde i kraft vid ingången av 1999. Sexualbrotten blev i större utsträckning än tidigare föremål för allmänt åtal, men i fråga om grundformen för våldtäkt och vissa andra sexualbrott inskrevs i lagen en bestämmelse enligt vilken åklagaren kan låta bli att väcka åtal om målsäganden begär detta av egen fast vilja och något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att åtal väcks.

Tillkomsten av paragrafen om åtgärdseftergift vid sexualbrott föranleddes till en del av andra orsaker än tillkomsten av motsvarande paragraf om misshandel. Man önskade ge målsägandens begäran större tyngd än normalt vid åtalsprövningen eftersom just sexualbrott kan vara mycket smärtsamma och svåra saker för målsäganden. Den som blivit offer för ett sexualbrott vill kanske undvika rättegång för att slippa genomleva

saken en gång till. Han eller hon kan t.ex. vara rädd för den publicitet som följer av rättegången eller för att få sina intimt personliga frågor behandlade i domstolen. Dessutom fäste man uppmärksamhet vid barnets bästa. Det ansågs att rättegången kan bli en svår upplevelse och strida mot barnets bästa särskilt när det är fråga om relativt stora barn. Å andra sidan bygger bestämmelsen på liknande idéer som motsvarande bestämmelse om misshandel. Det ansågs nämligen att relationen mellan offer och gärningsman är en grund för bestämmelsen t.ex. då det är fråga om våldtäkt inom äktenskapet. Problemen i samband med bevisningen i en situation där målsäganden inte är villig att medverka till behandlingen inför domstol uppmärksammades också. Åtalseftergift med stöd av specialbestämmelsen används i fråga om sexualbrott inte i lika stor utsträckning som vid misshandel. Till exempel år 2001 fick polisen kännedom om 1 224 sexualbrott och 850 sexualbrott anmäldes till åklagaren. Några exakta siffror på antalet fall där åtal inte väcktes med stöd av 20 kap. 12 § finns inte att tillgå eftersom dessa finns under punkten "annat lagrum" som anger att åtal inte väcktes för sammanlagt tio sexualbrott. Därför föreslås inte något upphävande av 20 kap. 12 § strafflagen.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1. Allmänt

Syftet med denna proposition är att med hjälp av lagstiftning bekämpa familjevåld och förbättra ställningen för dem som utsatts för familjevåld. Genom inskränkningar i de misstänkta möjligheter att förhindra att åtal väcks vill man också förbättra det straffrättsliga skyddet för dem som är utsatta för misshandel.

I propositionen föreslås det att lagen om besöksförbud skall ändras så att lagen också skall kunna tillämpas då parterna bor i gemensam bostad. Med stöd av den föreslagna lagstiftningen skall en gärningsman kunna hindras att återvända till offret. Meningen är att lagen skall ändras så att det blir möjligt att skydda offret för framtida våldsdåd på ett ef-

fektivt och snabbt sätt. Enligt de föreslagna ändringarna skall de som utsatts för familjevåld kunna skyddas genast då de är i behov av skydd. De skall inte först behöva ordna sitt boende skilt från våldsverkaren.

Det föreslagna leder till en stärkt ställning för kvinnor och till att de barn som utsatts för familjevåld får det bättre. I allmänhet är offret för familjevåld en kvinna medan förövaren är en man. Tre av fyra som gör sig skyldiga till våld mot kvinnor är offrets nuvarande eller före detta manliga vän, sambo eller äkta make. Offer för familjevåld finns bland alla grupper av kvinnor, oberoende av ålder, utbildning och etnisk bakgrund. Våldet har ofta pågått länge. Därför förorsakar det kriser och trauman hos offret, vilka kan utgöra ett allvarligt hot mot offrets självkänsla och människovärde. Den som lidit av familjevåld under en lång tid kan ha svårt att hitta en lösning på problemet utan utomstående hjälp och därför kan ett myndighetsingripande bli ett avgörande framsteg för att reda upp situationen. Ett myndighetsingripande kommer dessutom att förbättra ställningen för särskilt sådana invandrare som blivit utsatta för familjevåld och som inte känner till det finska samhällets fördömande inställning till familjevåld. Familjevåldet påverkar också alltid barnen även om de inte direkt blir föremål för fysiskt våld. Barnen är så gott som alltid medvetna om det våld som sker i hemmet. Att barnen blir vittne till familjevåld kan betraktas som psykiskt våld mot barn. Hos barnet skapar det en känsla av otrygghet, sorg, rädsla, ångest och skuld och det påverkar barnets växande, utveckling och allmänna välbefinnande.

Det föreslagna kommer också att förbättra jämlikheten mellan olika åldersgrupper. De nya bestämmelser som föreslås till lagen om besöksförbud kommer att bli tillämpliga också i de fall där personer bor tillsammans av andra skäl än en parrelation. Bestämmelserna kommer att kunna tillämpas bl.a. då en förälder utsätts för våld av ett fullvuxet barn som bor tillsammans med sin förälder.

Den viktigaste betydelsen hos de ändringar som föreslås till lagen om besöksförbud är att de nya bestämmelserna gör det möjligt att på förhand vidta åtgärder mot våldshandlingar som sannolikt kommer att inträffa i framti-

den. De föreslagna bestämmelserna uttrycker samhällets negativa inställning till familjevåld och anger att det är fråga om ett fenomen som man förhåller sig allvarligt till. Genom detta kan kanske besöksförbudet också få våldsverkaren att förstå att hans eller hennes handlingar är oförsvarliga och sålunda förhindra framtida våld. Genom det föreslagna kan familjevåld kanske förebyggas också på så sätt att man får en presumtiv våldsverkare att avstå från att använda våld i rädsla för att bli avförd från bostaden. De föreslagna ändringarna kan också främja genomförandet av brottsansvar. Om ett brott redan har begåtts kan offret till följd av det skydd som förbudet lämnar berätta om det inträffade under förundersökningen och vid huvudförhandlingen utan risk för våld. Detta gör det lättare för åklagaren att lägga fram bevisning i mål om familjevåld och gör det också lättare att ställa förövaren till straffrättsligt ansvar för sina handlingar.

Att lagen om besöksförbud ändrats slopar inte behovet av fler platser på skyddshem och det skall inte heller göra det svårare att få plats på skyddshem. Det är möjligt att det fortfarande kommer att bli nödvändigt för den som blivit offer för familjevåld att uppsöka skyddshem för en viss tid för att säkerheten skall kunna tryggas, oberoende av ett förordnande om besöksförbud. Ett offer för familjevåld kan också bli tvunget att uppsöka skyddshem för att snabbt få stöd i vården av sitt trauma och hjälp med att reda ut sin egen situation. Skyddshemmet kan hjälpa offret med att skapa stödjande nätverk och bistå med att hitta stödåtgärder till hemmet. Det blir då tryggare för den skyddsbehövande att återvända till det egna hemmet när han eller hon så önskar.

Avsikten med upphävandet av den särskilda bestämmelsen om åtgärdseftergift vid misshandel är att minska möjligheterna för den som gjort sig skyldig till misshandel att undgå de straffrättsliga följderna av sitt brott genom att utöva påtryckning på målsäganden för att denne skall återta sin brottsanmälan eller begära att åtal inte väcks. Att bestämmelsen upphävs kommer i praktiken att påverka särskilt lagföringen av familjevåld och annat våld i nära relationer. Upphävandet signalerar att samhället betraktar misshandel

som ett straffbart brott vars klandervärdhet inte är beroende av om misshandeln gäller en närstående eller en främmande person eller av om målsäganden vill väcka åtal eller inte. Att åtal väcks för misshandel utan att målsägandens begäran om åtal eftergift betraktas som särskild grund kan också minska påtryckningarna på dem som utsatts för misshandel.

Lagstiftningen räcker dock inte ensam till att förhindra våld i familjen. Effektiviteten i åtgärderna mot familjevåldet är beroende av hur väl myndigheterna kan identifiera våldet och vidta de åtgärder som behövs. Därför blir det nödvändigt att utbilda polis, åklagare och domare samt personalen vid social- och hälsovårdsmyndigheter och nödcentraler i familjevåldsfrågor. Om besöksförbudet avseende gemensam bostad skall kunna fungera på avsett sätt, krävs ett nära samarbete mellan myndigheterna och detta samarbete måste avtalas på det lokala planet, särskilt mellan polis och tingsrätt. Övervakningen av besöksförbuden är också viktig. I samband med såväl föreläggandet av besöksförbud som undersökning och lagföring av misshandelsbrott bör dessutom både offer och gärningsmän informeras om det stöd och den hjälp som finns att tillgå. För att man skall återhämta sig efter att ha blivit utsatt för våld och för att stoppa våldet i familjen krävs det ofta att såväl offret som gärningsmannen får sådan hjälp som erbjuds inom det sociala arbetet. Den som utsatts för familjevåld behöver samhällets hjälp och han eller hon bör därför bistås med psykiskt stöd och praktiska råd. Gärningsmannen kan för sin del vara i behov av vård och bör anvisas program som syftar till att stoppa våldet. På det lokala planet bör olika aktörer utveckla sitt samarbete så att offret får det stöd som behövs och gärningsmannen den vård som behövs. Det bästa resultatet uppnås om alla metoder används samtidigt.

3.2. Ändring av lagen om besöksförbud

Utmärkande för besöksförbudet avseende gemensam bostad

Skyldigheten för en person att lämna sitt eget hem och förbudet att återvända dit, vil-

ket föreslås i propositionen, är av typen besöksförbud. Syftet är att våld i familjen skall kunna förhindras på förhand. Besöksförbudet är således inte ett straff utan ett preventivt medel. Ett misstänkt brott skall undersökas enligt förundersökningslagen (449/1987) och utöver detta kan man meddela besöksförbud om villkoren är uppfyllda. Besöksförbudet utgör inte ett alternativ till påföljd för ett brott som redan har begåtts.

Det föreslås att det besöksförbud som skall tillämpas på personer som bor i samma bostad skall benämnas "perheen sisäinen lähestymiskielto" (familjeinternt besöksförbud) på finska. Det anger att både de personer som meddelas förbudet och de som skyddas av det oftast är medlemmar av samma familj. Tillämpningsområdet skall dock inte uteslutande kopplas till begreppet familj, utan det väsentliga skall vara att de berörda personerna delar bostad. Här är den finska benämningen inte helt tillfredsställande. Ett annat alternativ som också har varit aktuellt på finska är "yhdessä asuvien välinen lähestymiskielto" (besöksförbud mellan personer som bor tillsammans) vilket kanske är onödigt långt och kunde ge intryck av att besöksförbudet också gäller den som förbudet avses skydda. I Sverige används begreppet "besöksförbud avseende gemensam bostad". Inte heller detta är en helt korrekt beskrivning av förbudets innebörd eftersom förbudet också gäller bl.a. tagande av kontakt. Benämningen "vräkning" som användes i början av beredningen kunde för sin del sammanblandas med t.ex. vräkning från hyreslägenhet och denna benämning har dessutom inte tillräcklig koppling till begreppet besöksförbud. Den svenska benämningen föreslås trots allt bli "besöksförbud avseende gemensam bostad". För att skilja mellan besöksförbud avseende gemensam bostad och besöksförbud enligt gällande lag, vilket tillämpas på dem som inte bor i samma bostad, kallas det senare besöksförbudet "vanligt besöksförbud" i det följande i denna motiveringstext.

Meningen är att så långt som möjligt tillämpa samma bestämmelser på besöksförbud avseende gemensam bostad och på vanligt besöksförbud. I lagen inskrivs bestämmelser om besöksförbud avseende gemensam bostad i de fall där bestämmelserna avviker från

vanligt besöksförbud. De viktigaste skillnaderna mellan de två typerna av besöksförbud kommer att gälla förutsättningarna för att ett förbud skall kunna meddelas samt förbudets innehåll och giltighetstid och fatalierna för behandling i tingsrätten i de fall där en anställningsberättigad tjänsteman har meddelat ett tillfälligt besöksförbud. Bestämmelserna om besöksförbud skall alltid tillämpas om inte något annat är bestämt om besöksförbud avseende gemensam bostad.

Innebörden av besöksförbud avseende gemensam bostad

På samma sätt som det vanliga besöksförbudet kommer besöksförbudet avseende gemensam bostad att i första hand vara ett normalt besöksförbud. En person som meddelats normalt besöksförbud avseende gemensam bostad skall lämna bostaden som han eller hon och den person som förbudet avses skydda är varaktigt bosatta i och han eller hon får inte återvända dit. Skyldigheten att lämna bostaden är nödvändig för att förbudet skall kunna övervakas och skydda den andra parten i bostaden från att bli offer för ett brott. Den som har meddelats normalt besöksförbud avseende gemensam bostad får inte heller träffa eller på annat sätt ta kontakt med den person som förbudet avses skydda. Det skall också vara förbjudet att följa efter eller på annat sätt hålla den som förbudet avses skydda under uppsikt. Om det är befogat att anta att ett normalt besöksförbud avseende gemensam bostad inte är tillräckligt för att förhindra brottsrisken, kan ett utvidgat besöksförbud avseende gemensam bostad meddelas, vilket även omfattar vistelse på vissa platser på samma sätt som i fråga om det vanliga besöksförbudet. I praktiken kan det bli nödvändigt att bestämma att besöksförbudet skall gälla vistelse på ett visst område i närheten av den bostad som är gemensam för den som förbudet avses skydda och den som meddelats förbudet. Förbudet skall inte gälla kontakter som har saklig grund och som är uppenbart befogade.

Genom besöksförbudet avseende gemensam bostad kommer man inte att ingripa i parternas ekonomiska skyldigheter och inte heller i vare sig ägo- eller hyresförhållanden

avseende bostaden eller delningen av lös egendom i hemmet. Förbudet skall inte ha rättsliga verkningar på vare sig vården av eller umgängesrätten och underhållet till parternas gemensamma barn.

Den som har meddelats förbudet skall ha tillgång till de personliga saker som han eller hon behöver under den tid förbudet gäller. I beslutet om besöksförbud avseende gemensam bostad skall det bestämmas hur detta skall ordnas.

Förutsättningarna för besöksförbud avseende gemensam bostad

De föreslagna bestämmelserna innebär att det skall bli möjligt att meddela besöksförbud oberoende av om den som förbudet avses skydda och den som förbudet avses gälla bor tillsammans eller inte. Förutsättningarna för ett besöksförbud är dock strängare när parterna har gemensam bostad. Dessa strängare villkor är motiverade eftersom ett besöksförbud avseende gemensam bostad innebär att en person avlägsnas från sitt eget hem, vilket utgör ett större ingrepp i individens rättigheter och friheter än ett vanligt besöksförbud.

Besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas endast om den mot vilken förbudet avses gälla har gett anledning, genom hot, tidigare brott eller annat beteende, till slutsatsen att han eller hon sannolikt kommer att begå ett brott mot den hotade personens liv, hälsa eller frihet. Förbudet får inte heller vara oskäligt med hänsyn till brottets allvarlighetsgrad eller förhållandena för de personer som bor i den gemensamma bostaden och andra omständigheter som kommit fram i saken.

Förutsättningarna för ett besöksförbud avseende gemensam bostad kommer att avvika från förutsättningarna för vanligt besöksförbud på tre sätt. För det första skall ett förbud kunna meddelas endast för att förhindra brott eller hot om brott mot liv, hälsa eller frihet. Däremot skall förbudet inte kunna meddelas om det är fråga om brott mot frid eller om trakasserier. För det andra skall ett besöksförbud avseende gemensam bostad förutsätta att sannolikheten är större för att ett brott begås om inget förbud meddelas. För det tredje

skall ett besöksförbud avseende gemensam bostad också kräva en helhetsbedömning. När förutsättningarna för ett besöksförbud avseende gemensam bostad finns, kommer det att bli möjligt att meddela utvidgat besöksförbud avseende gemensam bostad enligt samma tilläggsvillkor som i fråga om utvidgat besöksförbud enligt gällande bestämmelser.

Besöksförbudets giltighetstid

Besöksförbudet avseende gemensam bostad innebär för den som meddelats förbudet att hemmet skall lämnas och utgör därmed ett större ingrepp än det vanliga besöksförbudet i individens rättigheter och friheter. Det är därför motiverat att förbudet regleras av strängare villkor och att det även har en betydligt kortare längsta giltighetstid än det vanliga besöksförbudet, som kan gälla i ett år. I denna proposition föreslås det att besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas för högst tre månader. Giltighetstiden bör bedömas från fall till fall, vilket betyder att förbudet inte rutinmässigt skall meddelas för tre månader.

Under den tid som förbudet gäller kan den som förbudet avses skydda och den som meddelats förbudet var och en på sitt håll tänka över de omständigheter som lett till förbudet och möjligheterna att fortsätta att bo tillsammans. Den som förbudet avses skydda har möjlighet att i lugn och ro besluta om han eller hon vill fortsätta att bo tillsammans med den som meddelats förbudet. Om någondera av parterna beslutar att inte fortsätta samlevnaden är det bra att redan under den tid besöksförbudet gäller vidta åtgärder för att ordna separationen. Tillämpliga härvid är också 24 § om samlevnadens upphörande i äktenskapslagen eller 48 § angående sökande av fortsatt hyresförhållande och befrielse från hyresförhållande i lagen om hyra av bostadslägenhet.

Enligt gällande lag kan ett vanligt besöksförbud meddelas för högst ett år i sänder. Förbudet kan förnyas. Härvid granskas förutsättningarna för förbudet på nytt i ljuset av nytt material. Förbudet kan förlängas ett obegränsat antal gånger. I denna proposition föreslås det att vanliga besöksförbud skall

kunna förlängas med högst två år i taget i stället för med högst ett år som för närvarande. Denna möjlighet är tänkt för sådana situationer där besöksförbudet inte har haft effekt och situationen inte har lugnat ner sig under året, dvs. förutsättningarna för förbudet finns fortfarande då ansökan om förnyat förbud görs. Möjligheten att fastställa ett två år långt besöksförbud underlättar situationen för den som känner sig hotad. Det är psykiskt tungt för den som känner sig hotad att söka nytt besöksförbud med ett års mellanrum eftersom han eller hon måste konfronteras med situationen på nytt och på nytt. Rättegången medför besvär och ofta dessutom också kostnader.

I propositionen föreslås det att besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas för högst tre månader, också då det förnyas. Om den som förbudet avses skydda anser att han eller hon fortfarande behöver skydd efter det att besöksförbudet avseende gemensam bostad upphör att gälla, bör han eller hon i första hand ordna sitt boende så att parterna inte längre bor i samma bostad. Efter det att parterna inte längre har gemensam bostad kan den som känner sig hotad söka vanligt besöksförbud. Därför och för att garantera rättssäkerheten för den som meddelats besöksförbud är det inte motiverat med en längre giltighetstid än tre månader.

Tillfälligt besöksförbud

Det föreslås att bestämmelsen om tillfälligt besöksförbud skall ändras så att de anhållningsberättigade tjänstemännens befogenheter att meddela tillfälligt besöksförbud betonas i bestämmelsen. Det skall också fortsättningsvis vara möjligt för domstolarna att meddela tillfälligt besöksförbud. Myndigheternas befogenheter att meddela tillfälligt besöksförbud skall vara oberoende av om det är fråga om vanligt besöksförbud eller om besöksförbud avseende gemensam bostad.

När gällande lag tillkom var det meningen att ett tillfälligt besöksförbud i regel skulle meddelas av en anhållningsberättigad tjänsteman inom polisorganisationen. I den proposition som ledde till lagen om besöksförbud (RP 41/1998 rd) räknade man med att det normala tillvägagångssättet sannolikt

skulle bli att den person som ansöker om förbudsbesöksförbud i regel först vänder sig till en anhållningsberättigad tjänsteman som sedan meddelar tillfälligt förbud. Man antog att den som känner sig hotad ofta anser det lättare att begära besöksförbud hos polisen än hos tingsrätten. Det ser dock ut som om det normala förfarandet blivit att besöksförbud söks direkt hos tingsrätten.

I praktiken varierar förhållandet mellan antalet tillfälliga besöksförbud som meddelats av anhållningsberättigade tjänstemän och behovet av förbud från ort till ort. På många orter har polisen och tingsrätten kommit överens om rutinerna för meddelandet av tillfälliga besöksförbud och erfarenheterna är goda. På andra orter har det däremot förekommit att en person som hos polisen begärt tillfälligt besöksförbud uppmanats att söka besöksförbud hos tingsrätten utan att saken utretts närmare.

Att de som sökt besöksförbud anvisats till tingsrätten kan ha berott på att man på vissa polisstationer tolkat lagen så att det är möjligt att meddela tillfälligt besöksförbud endast i brådskande fall. Förutsättningarna för att meddela tillfälligt besöksförbud avviker dock inte från förutsättningarna att meddela besöksförbud och i lagen anges inte att frågan skall vara brådskande.

Om en person som känner sig hotad vänder sig till polisen skall polisen undersöka saken och meddela tillfälligt besöksförbud om förutsättningar föreligger. Polisen skall inte hänvisa den sökande till tingsrätten. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett beslut till följd av ett klagomål (26.2.2003, 1749/4/00) ansett att polisen inte får avvisa någon som begär tillfälligt besöksförbud och hänvisa personen till tingsrätten. Polisen skall vidta åtgärder i saken.

Ökningen av antalet tillfälliga besöksförbud ger polisen mer arbete. Eftersom tingsrätten i vilket fall som helst kan begära polisutredning kan det dock inte anses vara fråga om en oskäligt stor arbetsmängd. För tingsrätten är det däremot lättare att behandla ett besöksförbudsärende om det redan finns en polisutredning och ett beslut om tillfälligt besöksförbud av en anhållningsberättigad tjänsteman att utgå ifrån.

Att betona de anhållningsberättigade tjäns-

temännens behörighet är särskilt viktigt då det är fråga om besöksförbud avseende gemensam bostad. Meningen är att ett besöksförbud avseende gemensam bostad i regel först skall meddelas som tillfälligt förbud genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman som hör till polisorganisationen. Ett tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas t.ex. i sådana fall där en person har uppträtt hotfullt och avlägsnats från hemmet samt tagits i förvar med stöd av polislagen och risken för brott fortfarande är sannolik efter det att personen släppts fri. I dessa fall kan det vara fråga om en situation där den som meddelas förbud också misstänks ha gjort sig skyldig till något brott.

Det föreslås att lagen skall få en bestämmelse om att en anhållningsberättigad tjänsteman skall kunna meddela tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar. Möjligheten att meddela tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar behövs bl.a. för sådana situationer där behovet av besöksförbud är uppenbart men den som känner sig hotad är rädd för hämndåtgärder och därför inte vågar eller t.ex. på grund av sin ålder eller sitt hälsotillstånd inte kan eller förmår att själv framställa en uttrycklig begäran om förbud. Särskilt när det är fråga om våld i familjen kan den person som behöver skydd vara så uppskärnad att han eller hon inte vågar begära att besöksförbud skall meddelas. Om polisen meddelar det tillfälliga besöksförbudet riktar kanske den som förbudet avses gälla sin eventuella ilska och vrede mot i första hand myndigheterna i stället för mot den som förbudet avses skydda. Att förbudet meddelas på initiativ av en myndighetsperson kan sålunda vara tryggare för den som skall skyddas. Den föreslagna bestämmelsen skall gälla såväl vanligt besöksförbud som besöksförbud avseende gemensam bostad. Det är inte fråga om någon stor ändring med beaktande av att en anhållningsberättigad tjänsteman redan i dagens läge kan meddela tillfälligt besöksförbud på begäran av åklagar-, polis- eller socialmyndigheterna.

Innan ett ärende om tillfälligt besöksförbud avgörs skall den mot vilken förbudet avses gälla och den som förbudet avses skydda beredas tillfälle att bli hörda enligt 11 § 2 mom.

lagen om besöksförbud. Ärendet kan dock avgöras utan att parterna hörs, om begäran är uppenbart ogrundad eller om ärendet på grund av sin natur inte tål uppskov eller om den mot vilken förbudet avses gälla inte kan nås. Detta betyder att det förutsätts att ärendet är brådskande för att ett tillfälligt besöksförbud skall kunna meddelas utan att parterna hörs. Bestämmelsen om hörande föreslås inte ändrad. Det är av rättssäkerhetshänsyn särskilt viktigt att utreda parternas åsikter och detta framträder särskilt då det är fråga om besöksförbud avseende gemensam bostad eller tillfälligt besöksförbud som meddelas på tjänstens vägnar. I princip är det redan i dag möjligt att meddela besöksförbud med en myndighet som sökande även i sådana fall där den som förbudet avses skydda motsätter sig begäran. I praktiken bör dock besöksförbud inte meddelas, åtminstone inte i sådana fall där en myndig person som förstår saken frivilligt meddelar att han eller hon motsätter sig att förbudet meddelas.

I denna proposition föreslås det också att även tillfälliga besöksförbud skall antecknas i informationssystemet för polisärenden. I dagens läge försvåras övervakningen av tillfälliga besöksförbud av att förbuden inte syns i registret. Det måste vara möjligt för polisen att på ett enkelt sätt få uppgifter om tillfälliga besöksförbud, om polisen skall kunna övervaka efterlevnaden av förbuden och ingripa när överträdelser sker. Särskilt i sådana fall där ett besöksförbud avseende gemensam bostad har meddelats kan situationen vara känsligast genast efter det att det tillfälliga förbudet meddelats. Att bryta mot förbudet att återvända till bostaden är i sig ett brott, men det ökar också märkbart risken att den som förbudet avses skydda skall bli offer för t.ex. misshandel. Därför är det meningen att upphäva förbudet mot att registrera tillfälliga besöksförbud.

Enligt gällande 6 § 3 mom. lagen om besöksförbud skall besöksförbudsärenden behandlas skyndsamt. Enligt 12 § 1 mom. skall dessutom en anhållningsberättigad tjänsteman utan dröjsmål och senast inom tre dygn från det att beslutet om tillfälligt besöksförbud meddelats överföra beslutet till behörig tingsrätt. Ärendet skall tas upp till behandling i domstolen senast sju dygn efter det att

det tillfälliga besöksförbudet meddelats. Denna bestämmelse förutsätter dock inte att tingsrätten måste ordna huvudförhandling.

Det föreslås att lagen skall få en bestämmelse enligt vilken tingsrätten skall hålla huvudförhandling inom en vecka från det att en anhållningsberättigad tjänsteman överfört sitt beslut om tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad till tingsrätten för behandling. Om man blir tvungen att inhibera huvudförhandlingen, måste en ny huvudförhandling hållas senast två veckor efter den dag då det var meningen att hålla huvudförhandlingen. Dessa fatalier är nödvändiga för att trygga rättssäkerheten för den som har meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad. Det skall dock vara möjligt att hålla huvudförhandlingen senare än vid nämnda tidpunkt, om något särskilt viktigt skäl kräver detta. Om man blir tvungen att inhibera eller uppskjuta huvudförhandlingen, måste tingsrätten dock besluta om det tillfälliga besöksförbudet avseende gemensam bostad, som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman, skall vara i kraft eller om förbudet skall upphävas. Om förbudet fortsätter att gälla sker det på beslut av domstol. Av rättssäkerhetshänsyn är det motiverat att besöksförbud avseende gemensam bostad inte gäller under lång tid enbart med stöd av beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Efterlevnaden av korta fatalier förutsätter ett nära samarbete mellan myndigheterna. Polis och tingsrätt bör komma överens om samarbetsrutinerna på det lokala planet. Redan innan ett tillfälligt förbud meddelas bör polisen ta kontakt med tingsrätten och komma överens om dag och tid för behandlingen av ärendet. Det bästa vore om polisen redan i det skede då ett tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad meddelas kunde meddela stämningen parterna för kännedom.

Vårnaden om barn och umgängesrätten

Meningen är att besöksförbudet avseende gemensam bostad inte skall få rättsliga verkningar på vårnaden om, umgängesrätten till och försörjningsplikten angående de gemensamma barn som den som förbudet avses skydda och den som förbudet avses gälla har. På vårnaden om barn och umgängesrätten

skall bestämmelserna i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) tillämpas. Eftersom parterna bor tillsammans då förbudet meddelas finns det i regel inte något beslut om vårnaden och umgängesrätten vare sig av socialnämnd eller av domstol. Det vanliga är att barnen stannar kvar i det gemensamma hemmet tillsammans med den som förbudet avses skydda. Ett barn har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad.

Om hotet om brott är riktat mot barnen kan också de skyddas genom besöksförbudet. I dessa fall går besöksförbudet före umgängesrätten. Den person som meddelats besöksförbud har inte rätt att träffa sina barn under den tid förbudet gäller. Om det inte finns något hinder för umgänget mellan barn och förälder, bör föräldrarna i första hand försöka komma överens om hur barnen skall träffa den förälder som meddelats förbud. Eftersom familjen är i svår kris är det förenligt med barnens bästa att denna överenskommelse träffas genom myndigheterna.

Enligt 40 § barnskyddslagen (683/1983) har en polisman anmälningsskyldighet om han eller hon i tjänsten fått vetskap om att ett barn är i uppenbart behov av familje- och individinriktat barnskydd. Utgångspunkten är att polisen i samband med handläggningen av frågor om besöksförbud avseende gemensam bostad alltid skall göra en barnskyddsanmälan. Det är fråga om en allvarlig störning i familjen där våldsamheter ofta funnits med i bilden under en lång tid. När barnskyddsmyndigheterna fått anmälan kan de bedöma barnets behov av barnskydd, erbjuda familjen stöd och, om det behövs, hjälpa familjen att ta kontakt med en barnatillsyningsman som sköter umgängesfrågor. Barnatillsyningsmannen skall ha direkt beredskap att ta hand om umgängesfrågan i de fall där en familjemedlem har meddelats besöksförbud. Barnatillsyningsmannen kan träffa föräldrarna och barnen separat om det behövs.

Den förälder som meddelats förbud eller den förälder som förbudet avses skydda kan också, om det behövs, föra frågan om vårnaden och umgängesrätten till domstol. I särskilda fall kan också socialnämnden föra ett ärende angående vårdnad och umgängesrätt

till domstol. Den förälder som anhängiggjort ärendet eller motparten kan samtidigt begära ett interimistiskt förordnande vilket leder till ett snabbare domstolsbeslut. En person som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad kan t.ex. yrka att han eller hon skall få träffa sina barn en gång per vecka på en bestämd plats. Den förälder som stannar kvar i hemmet och som förbudet avses skydda kan för sin del yrka att mötena skall vara övervakade eller att den förälder som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad inte skall ha rätt att träffa barnen.

I vissa fall kan barnens säkerhet under mötena kräva övervakning. I dagens läge ordnas övervakat umgänge i lokaler som reserverats för detta ändamål av antingen det kommunala socialväsendet eller någon organisation. Kommunens socialarbetare eller personer som utför frivilligt arbete kan fungera som övervakare. Tills vidare finns dock inte någon lagstiftning om övervakade möten, och det finns t.ex. hos kommunerna inte någon lagstadgad skyldighet att ordna sådana.

I vissa utlåtanden med anledning av arbetsgruppens betänkande ansågs det att beslut om vårdnaden och umgängesrätten angående gemensamma barn alltid bör ingå i avgörandet om besöksförbud. Vissa remissinstanser ansåg för sin del att den som meddelats förbud inte alls skall ha rätt att träffa de gemensamma barnen. Ingetdera av dessa förslag kan anses genomförbara som sådana.

Genom ett besöksförbud avseende gemensam bostad försöker man i allmänhet ingripa i en akut situation mellan föräldrarna. Avsikten med förbudet är att trygga säkerheten för den som lever under ett hot om familjevåld, i detta fall den andra föräldern. Frågorna om vårdnad och umgängesrätt är av annan typ. Vårdnaden, boendefrågan och barnens rätt att hålla kontakt och träffa båda föräldrarna avgörs efter omsorgsfull utredning, framför allt i enlighet med barnens bästa. Frågan om besöksförbud avseende gemensam bostad måste däremot avgöras av tingsrätten i så brådskande ordning att det i regel inte finns förutsättningar att meddela ett beslut om vårdnaden och umgängesrätten i detta sammanhang. Under besöksförbudsprocessen är det inte möjligt för socialmyndigheterna att vare sig utreda familjens situation eller att lämna ett

utlåtande.

Umgängesrätten är dessutom i första hand en rätt för barnen att träffa sina föräldrar. Därför är det inte motiverat att utesluta umgängesrätten med stöd av lag eller domstolsbeslut utan att saken utreds ordentligt och barnen hörs. Den föreslagna lösningsmodellen stöds också av att förbudet kan vara i kraft under en rätt kort tidsperiod, högst tre månader. Under denna tid kan barnens bästa tillvaratas antingen med hjälp av ett umgängesavtal eller genom ett interimförordnande av domstol, om det behövs. I sista hand kan barnens säkerhet garanteras genom att besöksförbudet utsträcks till att omfatta också dem. Ett besöksförbud kan utfärdas så att det skyddar både en förälder och barn, men saken kan också ordnas så att besöksförbud söks senare för barnens del, om det visar sig att också barnen är utsatt för brottshot. Besöksförbud kan också sökas av barnatillsyningsmannen eller av en socialarbetare inom barnskyddet. En anhållningsberättigad tjänsteman kan dessutom meddela tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar.

Påföljder vid överträdelse av besöksförbudet avseende gemensam bostad samt verkställighet

Enligt 16 kap. 9 a § strafflagen skall den som har meddelats besöksförbud eller tillfälligt besöksförbud och som bryter mot ett i avgörandet om besöksförbud preciserat förbud dömas till böter eller fängelse i högst ett år för brott mot besöksförbud. Eftersom besöksförbudet avseende gemensam bostad är en typ av besöksförbud är straffbestämmelsen tillämplig som sådan också vid överträdelse av besöksförbudet avseende gemensam bostad. Brott mot besöksförbud avseende gemensam bostad och mot tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad kan sålunda leda till böter eller fängelse i högst ett år. Brott mot besöksförbud är ett brott som lyder under allmänt åtal.

Enligt tvångsmedelslagen (450/1987) får den som på sannolika skäl misstänks för brott anhållas och häktas bl.a. om det för brottet strängaste straffet är fängelse i minst ett år och den misstänktes förhållanden eller andra omständigheter gör det sannolikt att han eller

hon flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff eller försvårar sakens utredning eller fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Ett beslut om besöksförbud avseende gemensam bostad kommer alltid att innehålla en bestämmelse om att den som meddelas förbudet skall avlägsna sig från bostaden som han eller hon och den person som skall skyddas varaktigt bor i. Den som meddelas förbudet får inte återvända till bostaden. Det betraktas också som brott mot förbudet att en person som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad inte lämnar den bostad som han eller hon har ålagts att lämna trots att personen är medveten om beslutet. Det ankommer på polisen att övervaka att förbudet efterlevs. Om förbudet överträds skall polisen vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att brottet fortgår och för att utreda brottet. Polisen har härvid rätt att använda tvångsmedel på det sätt som är bestämt särskilt. Den som misstänks för brott mot besöksförbudet avseende gemensam bostad kommer sålunda att kunna gripas, anhållas och häktas, om förutsättningarna uppfylls.

Enligt 3 kap. 1 § utsökningslagen (37/1985) verkställs i den ordning utsökningslagen föreskriver bl.a. domstols dom eller utslag i tvistemål eller i annat mål angående privaträttslig fråga samt domstols utslag i brottmål till den del någon däri tilldömts ersättning eller annat. Meddelande av besöksförbud avseende gemensam bostad är inte en straffrättslig åtgärd utan kan snarast jämföras med en civilrättslig förbuds- eller vräkningssdom. Enligt denna motivering kunde därför domstolens avgörande om förbudet omfattas av den civilrättsliga tvångsverkställigheten. Av den särskilda karaktär som frågorna om besöksförbud avseende gemensam bostad har följer dock att en ostridig tillämpning av utsökningslagen på verkställigheten av domstolsavgöranden om besöksförbud avseende gemensam bostad förutsätter uttryckliga bestämmelser. Det samma gäller också för att verkställigheten av ett tillfälligt förbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman skall omfattas av tvångsverkställigheten enligt utsökningslagen. Detta föreslås dock inte i denna proposition.

Även om meddelandet av besöksförbud avseende gemensam bostad inte är en straffrättslig påföljd är överträdelser av förbudet straffbara. Därför är det lämpligast att polisen övervakar efterlevnaden av förbudet och vidtar åtgärder till följd av överträdelser. Till denna del är besöksförbudet av samma typ som t.ex. ett näringsförbud.

Om det uttryckligen skulle föreskrivas att en utmätningsman är behörig myndighet skulle detta inte innebära någon större nytta i praktiken. I samband med t.ex. vräkning bär utmätningsmannen i allmänhet bort sakerna ur bostaden, men däremot inte den person som har blivit vräkt. Enligt 3 kap. 30 § utsökningslagen har utmätningsmannen rätt att få handräckning av polisen och utmätningsmannen får också själv använda sådana maktmedel som kan anses försvarliga med hänsyn till tjänsteåtgärdens art och motståndets farlighet samt med beaktande av situationen i övrigt. Utmätningsmannen blir alltså tvungen att be om handräckning av polisen när en person inte samtycker till att lämna bostaden. I praktiken skulle det sålunda i sista hand ändå bli polisens uppgift att avlägsna personen ur bostaden.

I syfte att övervaka förbudet kunde det vara bra om lämpliga säkerhets- och skyddsanordningar kunde överlämnas till den som förbudet avses skydda. Lagstiftningen uppställer inga hinder för ett ökat bruk av sådana anordningar och inte heller för lokalisering av mobiltelefon med samtycke av den som eftersöks.

Stöd och hjälp till parterna

Besöksförbud avseende gemensam bostad innebär att den som meddelats förbud skall avlägsna sig från parternas gemensamma bostad. I propositionen föreslås det inte att den som åläggs förbud redan måste ha en annan bostad att flytta in i för den tid som förbudet gäller för att förbudet skall kunna meddelas. Ett sådant villkor kräver tid och det kunde leda till att det blir omöjligt att meddela förbudet så snabbt som situationen förutsätter för att säkerheten för den som förbudet avser att skydda skall kunna garanteras. Det föreslås inte heller att myndigheterna skall åläggas någon särskild skyldighet att ordna bo-

stad för den som meddelas förbud avseende gemensam bostad. Det troliga är att största delen av dem som meddelas besöksförbud kommer att bo hos anhöriga eller vänner under den tid förbudet vara. En annan möjlighet är att de uppsöker annat tillfälligt logi på eget initiativ. Enligt erfarenheterna i Österrike ordnar de personer som meddelats besöksförbud i allmänhet sitt boende själva. På det lokala planet bör man se till att den myndighet som meddelar förbudet är informerad om de ställen dit en person som meddelas förbud kan hänvisas om han eller hon behöver hjälp med att ordna sitt boende.

I allmänhet blir det aktuellt att meddela ett förbud i sådana fall där en person som känner sig hotad skulle bli tvungen att lämna bostaden i rädsla för ett brott och söka en tillfällig bostad åt sig själv, om inte förbudet meddelas. Om besöksförbud avseende gemensam bostad meddelas är det i stället den hotande och inte den hotade som måste lämna bostaden och skaffa sig en tillfällig plats att bo på. Det är rättvisare att den person som uppträder våldsamt skall lämna den gemensamma bostaden och inte den som är offret. Den föreslagna lagstiftningen eftersträvar uttryckligen detta.

För att bryta en våldsspiral är det i allmänhet inte tillräckligt att endast meddela besöksförbud eller att döma till straff. Utan stödåtgärder kan besöksförbudet t.o.m. verka i motsatt riktning och provocera den som meddelats förbudet att använda våld mot den som förbudet avses skydda. Situationen kan tillspetsas t.ex. i sådana fall där en person inte själv kan ordna sitt boende och kommunen endast kan erbjuda logi av låg standard. Myndigheterna måste härvid snabbt kunna bedöma om det bristfälliga boendet äventyrar säkerheten för den familj som skall skyddas och om familjen därför tillfälligt borde flytta till ett skyddshem eller om den hotande situationen kunde förebyggas t.ex. så att den som meddelats förbud anvisas boende av högre standard. I fråga om barnfamiljer kan situationsbedömningen göras av barnskyddsmyndigheterna, som redan fått en barnskyddsanmälan. Om det inte finns barn i den familj som drabbats av våld blir informationsskyldigheten större för polisen. Om polisen gör bedömningen att meddelandet av ett besöks-

förbud leder till större risk för brott kan polisen lotsa offret att ta kontakt med ett skyddshem eller föreslå att de sociala myndigheterna kontaktas.

I Helsingfors öppnades Finlands första kriscenter för män vid ingången av 2003. Kriscentret lämnar kortvarig krisvård i akuta situationer, utreder behovet av hjälp och vägleder klienterna till den hjälp de behöver, t.ex. program för att bryta en våldsspiral eller behandling av ett drogberoende. Dessutom hjälper kriscentret personer som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad att skaffa bostad. Kriscentret hjälper i huvudsak män i huvudstadsregionen, men kontakter till centret tas också från andra platser i Finland. I sådana fall underrättas den hjälpsökande om vem han kan kontakta på sin egen hemort för att få hjälp och stöd.

Den som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad eller som gjort sig skyldig till ett brott mot en närstående bör aktivt erbjudas stödåtgärder och vid behov vård för att komma till rätta med sin våldsbenägenhet. På flera större orter i Finland finns hjälp att tillgå för dem som gjort sig skyldiga till våld i familjen. Vård- och stödarrangemangen är dock inte vare sig landsomfattande eller enhetliga och tillgången är inte heller tillräcklig på alla orter. Det finns alltså ett behov av att öka och utveckla systemen.

Erfarenheterna visar att våldsverkarna är motiverade att ta emot hjälp uttryckligen i det akuta skedet. För att de som gjort sig skyldiga till våld i familjen skall fås med inom ramen för det stöd som syftar till att stoppa våldet behövs aktiva åtgärder av myndigheterna eftersom den som använt våld sällan förmår söka hjälp på eget initiativ. Han eller hon kanske nedvärderar det som skett och anser det onödigt att söka stöd. Förövaren förstår nödvändigtvis inte att det med tanke på familjen är nödvändigt att söka hjälp. Bland myndigheterna är det i regel polisen som först får uppgifter om våld i familjen. När polisen förhör en person som är misstänkt för våld i familjen eller en person mot vilken besöksförbud avseende gemensam bostad begärs bör polisen informera den förhörde om möjligheterna att söka hjälp mot våldsbeteendet. I praktiken söker den som gjort sig skyldig till familjevåld endast sällan

hjälp efter det att han eller hon fått kontaktuppgifterna. Därför kunde man på det lokala planet överväga att ta i bruk en handlingsmodell där polisen frågar den person som förhörs på grund av familjevåld om denne samtycker till att polisen lämna hans eller hennes kontaktuppgifter till en lokal organisation som ger hjälp för att stoppa våldsspiralen. Organisationen kan därefter ta kontakt med personen som gjort sig skyldig till familjevåld.

På samma sätt som i fråga om våldsverkarna bör myndigheterna också aktivt erbjuda information till den som blivit offer för familjevåld. Han eller hon skall informeras om möjligheterna att få hjälp och stöd i den kris och det trauma som våldet lett till. Offret kan använda sig bl.a. av de tjänster som erbjuds av socialmyndigheterna, av olika organisationer och av skyddshem. Tjänster finns att tillgå oberoende av offrets boningsort. Den handbok för brottsoffer som justitieministeriet, inrikesministeriet och social- och hälsovårdsministeriet publicerade 2003 bör finnas tillgänglig för offret. Handboken har översatts till flera språk och den innehåller bl.a. en beskrivning av handläggningen av brottmål och råd om hur ersättningar skall sökas. I handboken behandlas också besöksförbud och lämnas råd om hur man skall förfara om man blivit offer för ett brott samt råd om var rättslig hjälp och psykiskt stöd finns att tillgå. Det vore bra om myndigheterna och de organisationer som lämnar stöd till offren kunde komma överens på det lokala planet om hur offren för våld i familjen skall erbjudas psykiskt stöd och hjälp. Lokalt kunde man t.ex. komma överens om en handlingsmodell där polisen med samtycke av offret meddelar offrets kontaktuppgifter till de lokala organisationerna för hjälp till familjevåldsoffer för att dessa organisationer sedan skall kunna ta kontakt med offret. Förutom ett närmare samarbete mellan myndigheterna och de organisationer som lämnar stöd till gärningsmän respektive offer för familjevåld är det också viktigt med samarbete mellan de hjälpande organisationerna. Kontakterna bidrar till att man får en helhetsbild av familjens situation.

Det finns system för hjälp till gärningsmän och offer för familjevåld i vårt land, även om

systemen inte alltid är tillräckliga. Användningen av de hjälpande organisationerna borde effektiviseras genom närmare och mer samordnat samarbete samt genom att få med offer och gärningsmän i verksamheten i sådana fall där polisen eller andra myndigheter får kännedom om våld i familjen. Att öka polisens, de rättsliga myndigheternas och social- och hälsovårdens kunskaper om familjevåld och om den hjälp som står till buds kunde för sin del bidra till att offren för familjevåld identifieras och får hjälp med att söka det stöd och den vård de behöver. I det program för förebyggande av våld mot kvinnor som kommer att färdigställas inom år 2003 tar man bl.a. ställning till och lämnar rekommendationer om hur våldsverkarna kunde hjälpas och stödåtgärderna effektiviseras. I programmet finns också information om ansvarsmyndigheter.

3.3. Åtgärdseftergift vid misshandel

I denna proposition föreslås det att 21 kap. 17 § strafflagen, som innehåller en särskild bestämmelse om åtal eftergift vid misshandel, skall upphävas. En begäran som målsäganden framställer av egen fast vilja skall sålunda inte längre utgöra en avgörande grund för bedömningen av väckande av åtal. Även i fortsättningen kommer åtal eftergift vid misshandel att vara möjlig enligt 1 kap. 7 och 8 § lagen om rättegång i brottmål. Målsäganden begäran kan beaktas då åtal eftergift övervägs på skälighetsgrund. Avsikten med skälighetsprincipen är att möjliggöra åtal eftergift då rättegångar eller straff skall anses oskäligen eller oändamålsenliga. Vid helhetsbedömningen beaktas begäran om åtal eftergift som en grund. Med stöd av skälighetsprincipen kan åtal eftergift också medges på basis av förlikning mellan gärningsman och målsägande. Att målsäganden och den misstänkte tillhör samma familj är däremot inte i sig en grund för åtal eftergift.

När det gäller brott som kränker den personliga integriteten kan det i praktiken vara svårt att skaffa bevisning till stöd för lagföringen utan medverkan från målsäganden. För att väcka åtal är det dock tillräckligt att det finns sannolika skäl som stöder brottsmisstanken. Om sannolika skäl saknas måste

allmänna åklagaren låta bli att väcka åtal på grund av bristande bevisning. Härvid tillämpas inte åtalseftergiftsgrunder av påföljdstyp. Om det finns sannolika skäl som talar för åtal och åtal väcks, försvåras åklagarens uppgift att påvisa sanningshalten i bevisningen utan medverkan från målsäganden i huvudförhandlingen. Vid förhör är målsäganden varken skyldig att berätta någonting eller skyldig att svara på de frågor som ställs. Om målsäganden vägrar att yttra sig över huvudtaget måste man ta ställning till om målsägandens berättelse från förundersökningen skall kunna läsas upp under huvudförhandlingen och beaktas som bevis (HD 2000:71 och HD 1995:66). Vid våld mellan närstående bör därför särskild uppmärksamhet fästas vid framtagandet av bevisning, t.ex. genom inhämtande av lämpliga läkarutlåtanden och fotografering av eventuella skador. Polisens agerande genast efter det skedda är ofta relevant för tillräckligheten hos den bevisning som fås fram. I fråga om brott där polisen kallas till ett hem är de observationer som polispatrullen gör i nyckelställning. I dessa situationer kan fotografering av förhållandena på platsen och av skadorna på offret samt videoupptagning av det första samtalet med den misstänkte främja bevisningen av åtalet i rätten.

4. Propositionens verkningar

4.1. Ekonomiska och organisatoriska verkningar

De myndigheter som handlägger besöksförbud kommer att få en del merarbete. Ökningen av antalet tillfälliga besöksförbud kommer att sysselsätta polisen, men i stället underlättas handläggningen av besöksförbudsärenden i tingsrätten. De undersökningar som polisen skall göra innan besöksförbud meddelas kommer att medföra mera arbete för polisen liksom också besluten om tillfälliga besöksförbud. Å andra sidan är det sannolikt att tillfälligt besöksförbud ofta meddelas i samband med förundersökningen av ett brott, särskilt då det blir fråga om besöksförbud avseende gemensam bostad. Också registreringen av tillfälliga besöksförbud i informationssystemet för polisärenden ger polisen

mer arbete. Uppgifterna att fungera som sökande i tingsrätten angående besöksförbud avseende gemensam bostad, att övervaka besöksförbuden avseende gemensam bostad och att avlägsna dem som förbuden avses gälla från den gemensamma bostaden ökar också polisens arbetsmängd. Det beräknas att dessa uppgifter kommer att kräva en årlig insats som motsvarar fem polismäns arbete. En polisman beräknas kosta 43 000 euro och dessutom behövs ca 5 000—15 000 euro årligen för övriga kostnader.

I tingsrätterna blir besöksförbuden avseende gemensam bostad en ny typ av besöksförbudsfrågor. Enligt förslaget skall frågorna om besöksförbud avseende gemensam bostad behandlas skyndsamt, vilket innebär att det föreslagna ökar antalet ärenden som kräver snabb behandling i tingsrätten. Dessutom förutsätter en snabb behandling av frågorna om besöksförbud avseende gemensam bostad ett nära samarbete mellan polis och tingsrätt samt att man kommer överens om de praktiska arrangemangen på det lokala planet.

Besöksförbudsärenden har sysselsatt särskilt tingsrätterna något mer än vad som kunde förutses i förarbetena till gällande lag. År 1999 avgjordes 1 486 ärenden om besöksförbud. År 2000 avgjordes 1 867 ärenden, år 2001 sammanlagt 1 889 ärenden och år 2002 sammanlagt 1 778 ärenden. Det är sannolikt att ansökningarna om besöksförbud avseende gemensam bostad kommer att bli färre än ansökningarna om vanligt besöksförbud. Man räknar med att ansökningarna om besöksförbud avseende gemensam bostad kommer att uppgå till några hundra på årsnivå. Det är på förhand omöjligt att exakt förutspå antalet ansökningar. Det antas dock att antalet ansökningar inte kommer att bli så stort att det blir nödvändigt att inrätta nya tjänster inom domstolsväsendet enbart till följd av den nu föreslagna lagstiftningen.

För att besöksförbudet avseende gemensam bostad skall kunna motsvara de mål som uppställts måste utbildning ordnas, särskilt för polisen och de sociala myndigheterna. Polis, domstolar och de sociala myndigheterna måste informeras om den nya lagstiftningen och om de krav som den ställer. Vissa kostnader kommer också att föranledas av att offer och gärningsmän skall informeras om

möjligheterna till rättslig hjälp och psykiskt stöd, t.ex. måste handledningen om besöksförbud revideras. Dessutom är besöksförbudet avseende gemensam bostad en fråga där den som förbudet avses skydda och den som förbudet avses gälla kommer att ha möjlighet att helt eller delvis få rättshjälp som finansieras med statliga medel.

I vissa fall kommer den som meddelas besöksförbud avseende gemensam bostad att få en korttidsinkvartering som ordnas av kommunen. I dessa fall får däremot våldsoffret stanna kvar i den gemensamma bostaden och samhället behöver inte sköta om att bostad ordnas för honom eller henne. Det är billigare att ordna tillfällig bostad för endast en person som meddelats förbud än för en hel familj. Därför har man gjort bedömningen att kommunerna inte kommer att få några merkostnader till följd av den föreslagna lagstiftningen.

Den föreslagna lagstiftningen syftar till att minska familjevåldet som medför stora kostnader för samhället. Det är sannolikt att förslaget inte kommer att medföra någon ökning av de statliga utgifterna, åtminstone inte med tanke på helheten. En minskning av familjevåldet innebär en minskning av samhällets kostnader för våldet.

4.2. Lagstiftningens betydelse för olika medborgarkategorier

Förhoppningsvis kommer förslaget att ha en reducerande inverkan på familjevåldet. Det är oftast kvinnor som råkar ut för våld i familjen. Familjevåldet påverkar också de barn som blir tvungna att bevittna det. Även äldre personer kan bli föremål för familjevåld. De föreslagna bestämmelserna innebär att man på förhand kan ingripa i hotande våldshandlingar inom familjen och att misshandel oftare än vad som är fallet i dag kommer att tas upp i domstol. Därför kan förslaget bidra till att stärka kvinnors och åldringars ställning. Frågan har behandlats närmare i avsnitt 3 i den allmänna motiveringen.

5. Beredningen av propositionen

Justitieministeriet tillsatte en arbetsgrupp

den 26 april 2000 för att utarbeta ett förslag till komplettering av lagen om besöksförbud så att den som uppträder aggressivt mot medlemmarna av sin familj skall kunna avlägsnas från den gemensamma bostaden och förbjudas att återvända dit. Arbetsgruppen avlät sitt betänkande till justitieministeriet den 23 januari 2001. Betänkandet har remissbehandlats av sammanlagt 47 myndigheter och organisationer. Samtliga remissinstanser förutom tre förhöll sig positivt till att lagen om besöksförbud kompletteras med bestämmelser om besöksförbud avseende gemensam bostad. Ett sammandrag av utlåtandena har gjorts upp. Ett utkast till regeringsproposition utarbetades som tjänsteuppdrag i justitieministeriet utifrån arbetsgruppens betänkande och de utlåtanden som inkommit om det. I det skedet fogades också ett förslag till lag om upphävande av 21 kap. 17 § strafflagen till propositionen. Justitieministeriet ordnade ett informationsmöte om propositionsutkastet den 17 juni 2003. Till mötet inbjöds företrädare för 18 myndigheter och organisationer. Mötesdeltagarna förhöll sig positivt till förslaget. En promemoria har upprättats över de synpunkter som anfördes under mötet.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

6.1. Samband med internationella fördrag och förpliktelser

De föreslagna bestämmelserna främjar rätten till personlig frihet, som säkerställs i artikel 5 i Europarådets människorättskonvention, dvs. konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990), och i artikel 9.1 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976). Förenta Nationerna har i generalförsamlingen den 20 december 1993 antagit en deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor. Enligt artikel 4 bör staterna med alla lämpliga medel och utan dröjsmål vidta åtgärder som syftar till att avskaffa våld mot kvinnor och bör för detta ändamål bl.a. allsidigt utveckla förhållningssätt som förebygger våld mot kvinnor och alla åtgär-

der av juridisk, politisk, administrativ och kulturell natur som främjar skyddet av kvinnor mot våld. Vidare skall staterna säkerställa att våldet mot kvinnor inte upprepas. Den s.k. handlingsplanen som antogs av FN:s världskvinnokonferens i Peking 1995 strävar

också efter att förhindra våld mot kvinnor. De föreslagna ändringarna av lagstiftningen om besöksförbud kan för sin del främja att målen i förklaringen och handlingsplanen uppnås.

DETALJMOTIVERING

1. Motivering till lagförslagen

1.1. Lag om besöksförbud

1 §. *Besöksförbud*. Det föreslås att ett nytt 2 mom. fogas till paragrafen. I detta regleras tillämpningsområdet för besöksförbud avseende gemensam bostad och fastställs syftet med förbudet. Bestämmelserna om besöksförbud avseende gemensam bostad skall tillämpas om den som känner sig hotad och den mot vilken förbudet avses gälla varaktigt bor i en gemensam bostad. Besöksförbudet avseende gemensam bostad kommer mest att användas mellan medlemmar av samma familj. Det avgörande är dock inte vare sig att personerna har gemensamt hushåll eller att de tillhör samma familj. Det avgörande är att de berörda personerna bor i en och samma bostad. Detta betyder att bestämmelserna kan tillämpas t.ex. på studerande eller på andra boendegrupper som tillsammans hyrt en bostad. Bestämmelserna blir också tillämpliga om en huvudhyresgäst eller en underhyresgäst söker besöksförbud mot den andra parten.

Besöksförbud kan meddelas oberoende av parternas boendeförhållanden, men boendeförhållandet kommer att vara avgörande för vilka bestämmelser som blir tillämpliga. Om parterna bor i en gemensam bostad tillämpas bestämmelserna om besöksförbud avseende gemensam bostad. Om de inte bor i en gemensam bostad tillämpas bestämmelserna

om vanligt besöksförbud. I praktiken innebär detta att villkoren för att ett besöksförbud skall meddelas mellan dem som bor i en gemensam bostad är striktare än för ett förbud mellan andra personer. Dessutom kommer det att finnas skillnader mellan förbudens innehåll och varaktighet.

Frågan om vilka bestämmelser som skall tillämpas bestäms utifrån de faktiska omständigheterna och inte uteslutande enligt de adressuppgifter som finns i befolkningsdatasystemet. Uppgifterna i befolkningsdatasystemet kan dock vara av betydelse då de faktiska omständigheterna utreds. När de faktiska omständigheterna skall bedömas bör man bl.a. beakta det gemensamma boendets typ och längd. Det kommer att förutsättas att boendet är varaktigt. Bestämmelserna om besöksförbud avseende gemensam bostad skall inte tillämpas i sådana fall där en av parterna har en annan bostad och endast delvis vistas hos den andra parten som t.ex. sällskap. Bestämmelserna blir inte heller tillämpliga om en person är temporärt eller tillfälligt inkvarterad hos någon annan. Däremot kan t.ex. äkta makar och sambon anses bo i en gemensam bostad även i sådana fall där den ena av dem, ibland bor på annan plats till följd av arbete, resor eller någon annan orsak, t.o.m. under långa perioder.

Ett förbud avseende gemensam bostad innebär ett större ingripande i den berörda personens friheter och rättigheter än vad ett vanligt besöksförbud gör. Syftet med förbudet

blir därför att avvärja endast brott eller hot om brott mot liv, hälsa eller frihet. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad kommer inte att kunna meddelas för brott eller hot om brott mot frid och inte heller för att avvärja allvarliga trakasserier. Till denna del avviker besöksförbudet avseende gemensam bostad från det vanliga besöksförbudet.

Meningen är att brott mot liv, hälsa eller frihet skall ges en bred tolkning. Med brotten avses inte endast de gärningar som är belagda med straff i 21 och 25 kap. strafflagen utan även kriminaliseringar som avser andra dylika skyddsintressen. Det skall t.ex. vara möjligt att meddela besöksförbud för att avvärja ett sexualbrott eller en risk för sexualbrott. När ett sexualbrott gäller ett barn kan det anses att brottet riktar sig mot barnets hälsa. När ett sexualbrott riktar sig mot en vuxen kränker brottet den sexuella självbestämmanderätten och kan därigenom anses kränka friheten.

2 §. *Förutsättningar för försöksförbud.* Det föreslås att paragrafens 2 mom. skall reglera förutsättningarna för ett besöksförbud avseende gemensam bostad. Det nuvarande 2 mom. föreslås bli en ny 2 a §. Enligt förslaget skall besöksförbud avseende gemensam bostad kunna meddelas om det förefaller sannolikt att den som förbudet avses gälla kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa eller frihet.

Risken för brott skall vara sannolik. Det skall vara mer sannolikt att brottet sker än att det inte sker. Motsvarande sannolikhetskrav ingår i flera gällande lagrum. En person som tagits i förvar med stöd av 14 § polislagen kan t.ex. enligt 14 § 3 mom. gripas och hållas i förvar om det är sannolikt att en upprepning av störningen inte kan förhindras genom att personen avlägsnas. Det avlägsnande av en person från en plats enligt 20 § 1 mom. polislagen som ofta blir tillämpligt i situationer med familjevåld förutsätter sannolikhet i fråga om att personen kommer att göra sig skyldig till brott om han eller hon inte avlägsnas från platsen. Sannolika skäl förutsätts likaså för anhållande i 1 kap. 3 § 1 mom. och för häktning i 1 kap. 8 § 1 mom. tvångsmedelslagen. I 1 kap. 6 § lagen om rättegång i brottmål fastställs att sannolika skäl skall utgöra ett sannolikhetskrav för väckande av

åtal.

Risken för att ett brott kommer att begås kan t.ex. bedömas utifrån hot, tidigare brott eller annat handlande från den personens sida som förbudet avses gälla. Ett föreläggande förutsätter inte att ett brott redan har begåtts, men utifrån tidigare våldshandlingar kan man kanske dra slutsatsen att våldet sannolikt kommer att fortsätta också i framtiden. Familjevåld upphör i allmänhet inte utan åtgärder i sådana fall där våldet pågått i månader eller år och har lett till upprepade läkarbesök samt till att polis kallats till platsen flera gånger. Vid bedömningen av eventuella risker för brott kan man utöver tidigare brott och hot också beakta övrigt handlande från den personens sida som förbudet avses gälla. Övrigt agerande som grund för ett beslut om potentiella risker kan t.ex. ha formen av särskild ekonomisk eller social kontroll eller förstörande av t.ex. familjens egendom, särskilt minnessaker och barnens leksaker. Våld mot familjens husdjur kan också bedömas som riskbeteende.

Det är inte meningen att ett besöksförbud avseende gemensam bostad skall förutsätta att den som förbudet avses gälla har begått ett brott mot den person som förbudet avses skydda. Det är tillräckligt om det enligt en objektiv bedömning kan fastställas att det föreligger risk för brott. Om ett brott redan har inträffat hindrar ett besöksförbud inte att gärningsmannen ställs till straffrättsligt ansvar. Förbudet är inget straff och avsikten med det är inte att påverka utredningen och lagföringen av ett brott som redan har begåtts. Om polisen misstänker att ett brott har begåtts och vid samma tillfälle märker att ett besöksförbud behövs, skall polisen utföra förundersökning av brottet och vidta de åtgärder som behövs för att meddela ett besöksförbud.

Utöver sannolikheten för brottsrisk behövs en helhetsbedömning av situationen för att ett förbud skall kunna meddelas. Bedömningen skall beakta samtliga omständigheter i fallet. Omständigheterna för och emot ett förbud skall vägas mot varandra och man måste bedöma rimligheten i ett förbud i den aktuella situationen. Vid helhetsbedömningen skall särskilt brottets art och sannolikhetsgrad beaktas. Ju större sannolikhet för brott, desto mindre sannolikhet för att förbudet är oskä-

ligt. Ett förbud skall dock i regel inte kunna meddelas om risken för brott är ringa. Det är av särskild vikt att bedöma hur förbudet påverkar de barn som eventuellt bor i den gemensamma bostaden. Frågan skall bedömas ur barnens perspektiv också i sådana fall där risken inte direkt berör dem. Likaså skall det vara möjligt att ta hänsyn till det gemensamma boendets art och längd, ägandeförhållandet till bostaden och möjligheterna för den som förbudet begärs emot att ordna sitt boende under den tid förbudet är i kraft. Ett förbud kunde t.ex. vara oskäligt i sådana fall där den som känner sig hotad nyligen har flyttat in hos den som förbudet avses gälla, i en bostad som denne äger eller hyr. I allmänhet skall dock ägande- eller hyresförhållanden inte spela någon avgörande roll för meddelandet av förbud.

2 a §. *Hur förutsättningarna för besöksförbud bedöms.* Meningen är att nuvarande 2 § 2 mom. skall bli en ny 2 a §. Samtidigt sker en språklig justering. Genom justeringen klargörs det att bedömningen av förutsättningarna för förbudet skall omfatta eventuella tidigare brott eller trakasserier som riktat sig mot den som känner sig hotad den sökande samt arten av den verksamhet som föregått meddelandet av det aktuella förbudet. Bestämmelsen skall gälla såväl vanliga besöksförbud som besöksförbud avseende gemensam bostad. Beträffande besöksförbud avseende gemensam bostad kan det dock inte bli fråga om en bedömning av vare sig arten av eller upprepningen av trakasserier eftersom ett förbud avseende gemensam bostad alltid förutsätter en risk för brott.

3 §. *Förbudets innehåll.* Ett nytt 2 mom. föreslås, varvid nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom. Därför ändras hänvisningen till 3 mom. i 1 mom. till en hänvisning till 4 mom.

Ett nytt 2 mom. föreslås om innebörden hos besöksförbud avseende gemensam bostad. Förbudet skall i regel vara s.k. normalt besöksförbud. Den som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad får varken träffa den som förbudet avses skydda eller kontakta eller försöka kontakta denna person på annat sätt. Det skall också vara förbjudet att följa efter och iaktta den som förbudet avses skydda. Normalt besöksförbud avseende

gemensam bostad avviker från förbudet i 1 mom. sålunda att den som meddelats förbudet dessutom måste lämna bostaden som han eller hon och den som förbudet avses skydda varaktigt bor i. Den som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad får inte återvända till den gemensamma bostaden under den tid förbudet gäller.

Ett besöksförbud avseende gemensam bostad skall inte påverka de berörda personernas ekonomiska skyldigheter. Förbudet påverkar inte vare sig ägande- eller hyresförhållandena eller delningen av bohaget. Om den som meddelats förbudet och den som förbudet avses skydda har t.ex. hyrt den bostad tillsammans som den ena parten måste lämna till följd av förbudet avseende gemensam bostad, skall denne svara för skyldigheterna enligt hyresavtalet på samma sätt som före förbudet. På motsvarande sätt hindrar begränsningarna av förfoganderätten i 38 och 39 § äktenskapslagen att den make som äger den gemensamma bostaden säljer bostaden utan samtycke av den andra maken under den tid förbudet är i kraft. Förbudet skall inte heller påverka underhållet av gemensamma barn och familjen. Förbudet innebär inte att en person som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad befrias från sin underhållsskyldighet enligt lagen om underhåll för barn (704/1975) och äktenskapslagen.

Av de orsaker som angetts i den allmänna motiveringen skall ett förbud inte påverka vare sig vårdnaden om eller umgängesrätten till de barn som den som förbudet avses gälla och den som förbudet avses skydda har gemensamt. Föräldrarna bör i första hand försöka komma överens om barnens boende och om umgänget under den tid förbudet gäller. Den som meddelats förbud har rätt att träffa sina barn under förutsättning att detta sker på annan plats än i den gemensamma bostaden eller på någon annan plats som omfattas av besöksförbudet. Med stöd av 4 mom. skall de kontakter som mötesarrangemangen kräver tillåtas. Kontakterna kan dock bryta mot besöksförbudet om de förekommer upprepade gånger och om avsikten med dem snarare är att störa eller hota den som förbudet avses skydda än att faktiskt komma överens om att träffa barnen. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad skall också kunna skydda

barn som bor i den gemensamma bostaden om risken för brott är riktad mot dem. I sådana fall har den som meddelats förbudet inte rätt att träffa barnen under den tid förbudet gäller.

Det nuvarande 3 § 2 mom. om utvidgat besöksförbud föreslås bli 3 mom. med en ny hänvisning till det nya 2 mom. Också besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas som utvidgat besöksförbud. Härvid skall förbudet gälla vistelse även på annan plats än den gemensamma bostaden. Förbudets räckvidd skall anges i beslutet. Det kan vara nödvändigt att utfärda ett utvidgat besöksförbud avseende gemensam bostad t.ex. för ett visst område i närheten av den gemensamma bostaden. Då utvidgat besöksförbud fastställs skall de platser och områden som omfattas av förbudet anges noggrant och klart i beslutet.

Det föreslås att det nuvarande 3 § 3 mom. flyttas oförändrat och blir 4 mom. På samma sätt som vanligt besöksförbud skall besöksförbud avseende gemensam bostad inte gälla kontakter som det finns saklig grund för och som är uppenbart nödvändiga. Undantagsbestämmelsen gäller endast kontakter och den ger inte rätt att följa efter eller iakttä den som förbudet avses skydda. Bestämmelsen gäller inte heller vistelse i den bostad som den som meddelats förbudet har ålagts att lämna.

7 §. *Besöksförbudets giltighet.* En ny bestämmelse om giltighetstiden för besöksförbud avseende gemensam bostad föreslås i 1 mom. Besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas för högst tre månader i taget. Att tiden är kortare än för vanligt besöksförbud motiveras av att förbudet innebär ett kraftigare intrång i den berörda personens rättigheter och friheter. Någon särskild bestämmelse om kortaste möjliga giltighetstid föreslås inte. Det vanliga besöksförbudet har i praktiken meddelats för den maximitid om ett år som tillåts i lagen, men besöksförbudet avseende gemensam bostad bör inte regelmässigt fastställas för tre månader. Längden på förbudet bör prövas från fall till fall.

Det föreslås att paragrafens 2 mom. skall ändras så att vanligt besöksförbud skall kunna förlängas med högst två år i taget. För det mesta har ett besöksförbud på ett år effekt.

Trakasserierna slutar och risken för brott försvinner under denna tid, vilket betyder att förbudet inte behöver förnyas. Om situationen inte lugnar ner sig under ett år kan det vara ändamålsenligt att meddela det förnyade besöksförbudet för en längre tid än ett år. Förbudet bör inte automatiskt fastställas till två år, utan längden på förbudet skall prövas från fall till fall. Meningen är att denna bestämmelse skall tillämpas endast på förlängning av förbud, dvs. i sådana fall där den som förbudet avses skydda och den som förbudet avses gälla är identiska med personerna i det föregående beslutet om besöksförbud. Förbudet skall kunna meddelas för högst två år även om förbudet till vissa delar avviker från det tidigare beslutet. Förutsättningarna för en förlängning är de samma som förutsättningarna för det första besöksförbudet. Att förutsättningarna uppfylls bedöms alltid på nytt utifrån det nya materialet.

Den föreslagna ändringen angående besöksförbudets giltighetstid skall inte gälla besöksförbud avseende gemensam bostad. Besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna förlängas med högst tre månader i taget. Antalet förlängningar begränsas dock inte. När parterna har ordnat sitt boende och separerat kan den som känner sig hotad söka vanligt besöksförbud. Vanligt besöksförbud kommer dock inte att kunna meddelas endast med motiveringen att den person som meddelats besöksförbud inte har kunnat bo i den gemensamma bostaden under den tid besöksförbudet avseende gemensam bostad varit i kraft. Ett vanligt besöksförbud kommer därför i regel att kräva att den person som förbudet avses skydda flyttar bort från bostaden eller att den som förbudet avses gälla frivilligt avstår från att återvända dit. Ett vanligt besöksförbud kan meddelas t.ex. i sådana fall där hyreskontraktet för parternas gemensamma bostad övergår till endast den ena parten eller där rätten beslutar om samlevnadsens upphörande och ålägger den andra maken att flytta bort från det gemensamma hemmet. Om det tidigare har funnits ett besöksförbud avseende gemensam bostad mellan dessa personer blir det inte fråga om att förnya förbudet då vanligt besöksförbud meddelas första gången. Härvid kan förbudet alltså meddelas för högst ett år.

8 §. *Avgörandets innehåll.* Ett nytt 3 mom. föreslås om avgörandets innehåll i sådana fall där besöksförbud avseende gemensam bostad meddelas. Utöver vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. skall man när besöksförbud avseende gemensam bostad meddelas också ange den bostad som personen som förbudet avses gälla skall lämna. Härvid kan det inte uppstå oklarhet om vilken bostad besöksförbudet gäller. I regel kan specificeringen göras med uppgift om bostadsadressen.

I avgörandet skall det också bestämmas hur den som meddelats besöksförbud skall få tillgång till de personliga saker som han eller hon behöver under den tid förbudet är i kraft. Det kan vara fråga om t.ex. kläder, hygienartiklar och arbetsredskap. Bestämmelsen gäller inte föremål som varit i gemensamt bruk i familjen. Om den person som meddelats förbud redan fått hand om de saker som han eller hon behöver, kunde detta omnämnas i avgörandet. Det är inte fråga om delning av egendom som tillhör den som beslutet avses skydda och den som beslutet avses gälla och inte heller om att påverka en eventuell delning. Meningen är endast att säkerställa att den som meddelats förbud skall klara sig under den tid förbudet varar. Den som förbudet avses gälla bör få hand om sina personliga saker så snabbt som möjligt efter det att förbudet har meddelats. Han eller hon kunde få sakerna t.ex. genom en vän eller släkting som hämtar dem i bostaden eller genom att den som förbudet avses skydda eller någon annan person på dennes begäran levererar sakerna till en viss plats vid en viss tid. Det är inte heller helt uteslutet att den person som meddelats förbud skall kunna hämta sakerna själv vid en viss tidpunkt, eventuellt under polisövervakning. Detta förfarande kunde tillämpas t.ex. i sådant fall att den som förbudet avses skydda har uppsökt skyddshem och övernattar där ännu en viss tid efter det att förbudet meddelats. Avhämtandet av sakerna bör ordnas så att den person som förbudet avses skydda inte utsätts för fara. Enligt 3 § 4 mom. är de kontakter som behövs för att avhämta de personliga sakerna tillåtna.

11 §. *Beslut om tillfälligt besöksförbud.* Av de orsaker som omnämns i den allmänna motiveringen föreslås en ändring av paragrafens 1 mom. så att bestämmelsen betonar den be-

hörighet som anhållningsberättigade tjänstemän har att meddela tillfälliga besöksförbud. Dessutom skall också behöriga domstolar kunna fortsätta att meddela tillfälliga besöksförbud. Meningen med den föreslagna ändringen är att betona att då någon som känner sig hotad kontakter polisen skall polisen utreda saken och, om förutsättningarna uppfylls, meddela tillfälligt besöksförbud och inte be den sökande vända sig till tingsrätten. Förutsättningarna för att meddela tillfälligt besöksförbud avviker inte från förutsättningarna att meddela besöksförbud. I lagen förutsätts det t.ex. inte att ärendet skall vara särskilt brådskande.

Bestämmelsen kommer att tillämpas på såväl vanliga besöksförbud som besöksförbud avseende gemensam bostad. Meningen är att besöksförbud avseende gemensam bostad oftare än vad som är fallet i dag skall meddelas först som ett tillfälligt förbud genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman som tillhör polisorganisationen för att därefter behandlas av tingsrätten. För att handläggningen av ärenden om besöksförbud skall vara effektiv bör polisen och tingsrätten komma överens om de praktiska rutinerna och samarbetsförfarandet på det lokala planet.

Ett nytt 2 mom. föreslås om möjligheterna för anhållningsberättigade tjänstemän att på tjänstens vägnar besluta om tillfälligt besöksförbud utan någon begäran. Det skall bli möjligt att på tjänstens vägnar besluta om tillfälligt besöksförbud då behovet av ett besöksförbud är uppenbart och den som förbudet avses skydda inte vågar eller kan begära besöksförbud.

Redan i dagens läge kan en polisman med stöd av 5 § 1 mom. och 11 § 1 mom. begära besöksförbud och en anhållningsberättigad tjänsteman inom polisorganisationen får besluta om tillfälligt besöksförbud. Till följd av bestämmelserna om jäv kan en och samma anhållningsberättigade tjänsteman inte både söka och besluta om tillfälligt besöksförbud. Däremot kan den tjänsteman som begär besöksförbud och den tjänsteman som beslutar om det arbeta vid samma polisstation vilket betyder att meddelande på tjänstens vägnar inte avviker nämnvärt från denna situation. Lagen har dock ofta tolkats så att en anhållningsberättigad tjänsteman kan besluta om

tillfälligt besöksförbud endast på begäran av den person som känner sig hotad eller på begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman från en annan plats inom organisationen. För att klarlägga situationen och garantera säkerheten för den som behöver skydd men som inte vågar begära ett förbud behövs bestämmelser som gör det möjligt att meddela tillfälligt besöksförbud på tjänstens vägnar. I praktiken blir det främst polisiära anhållningsberättigade tjänstemän som kommer att tillämpa denna bestämmelse. Bestämmelsen gäller inte domstolarna som bara kan besluta om tillfälligt besöksförbud på begäran. Meningen är att bestämmelsen skall gälla såväl vanligt tillfälligt besöksförbud som tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad.

I 12 § 1 mom. återfinns bestämmelser om en anhållningsberättigad tjänstemans skyldighet att föra sitt beslut om tillfälligt besöksförbud till tingsrätten. Ett negativt beslut behöver inte underställas tingsrätten. Om ett tillfälligt besöksförbud har meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman inom polisorganisationen på tjänstens vägnar blir det i regel denne eller någon annan polisman som är sökande i tingsrätten. En anhållningsberättigad tjänsteman blir inte jävig att begära beslut om förbudet i tingsrätten enbart på den grund att det är han eller hon som har meddelat det tillfälliga besöksförbudet. Situationen kan jämföras med att en tjänsteman som anhållit en misstänkt med stöd av tvångsmedslagen gör häktningsframställning hos domstolen. Inte heller då utgör anhållandet av den misstänkte jäv för att göra en häktningsframställning. Bestämmelserna om jäv för utredningsledare och utredare ingår i 16 § förundersökningslagen och om jäv för åklagare i 12 § lagen om allmänna åklagare (199/1997). I motiveringen till den senare bestämmelsen (RP 131/1996 rd) anges att åklagaren inte blir jävig till följd av de tjänsteåtgärder som han eller hon har vidtagit i ett tidigare skede av behandlingen, t.ex. på grund av de beslut som åklagaren fattat under förundersökningen.

Enligt förslaget skall paragrafens gällande 2 mom. flyttas oförändrat och omnumreras till 3 mom.

Meningen är att i 4 mom. för tydlighetens skull skriva ut att ändring inte får sökas i be-

slut om tillfälligt besöksförbud. Den anhållningsberättigade tjänstemannen skall föra sitt beslut om tillfälligt besöksförbud till tingsrätten som skall behandla ärendet med skyndsamt. Det är inte fråga om någon ändring utan om ett slags domstolskontroll av det beslut som har fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Eftersom ärendet förs till tingsrätten på tjänstens vägnar behövs ingen besvärsmått angående tillfälliga besöksförbud. Om tillfälligt besöksförbud inte meddelas av en anhållningsberättigad tjänsteman kan man begära förbud hos tingsrätten. Enligt 25 kap. 1 § 3 mom. rättegångsbalken är det redan i dagens läge förbjudet att söka ändring i domstols avgörande om tillfälligt besöksförbud. Tingsrättens slutliga beslut i ett besöksförbudsärende får däremot överklagas hos hovrätten på det sätt som anges i 25 kap. rättegångsbalken.

12 a §. *Behandling i tingsrätten av tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad.* I paragrafens 1 mom. föreslås bestämmelser om tidsfrister för sådana fall där en anhållningsberättigad tjänsteman har beslutat om tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad. Meningen är att huvudförhandlingen skall hållas inom en vecka från det att den anhållningsberättigade tjänstemannen underställt tingsrätten sitt beslut. Den korta tidsfristen är nödvändig särskilt för att trygga rättssäkerheten för den person som förbudet gäller. Om huvudförhandlingen måste inhiheras skall tingsrätten ordna en ny huvudförhandling så snabbt som möjligt och senast inom två veckor från den dag då det var meningen att huvudförhandlingen skulle hållas. Om huvudförhandlingen skjuts upp skall tidsfristerna i lagen om rättegång i brottmål tillämpas. I regel blir det sålunda inte möjligt att uppskjuta ärendet i mer än 14 dagar utan att ny huvudförhandling ordnas. Tidsfristerna räknas enligt lagen om beräkning av laga tid (150/1930).

Meningen är att bestämmelsen endast skall gälla i de fall där ett tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad har meddelats genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. I dessa fall finns åtminstone beslutet om tillfälligt besöksförbud och protokollet från polisundersökningen som ledde till tillfälligt besöksförbud som underlag i

tingsrätten. Det finns alltså ett tydligare material att bygga på än i de fall där en person som känner sig hotad söker besöksförbud direkt hos tingsrätten. Ärendet skall behandlas med skyndsamhet också i de fall där besöksförbud avseende gemensam bostad söks direkt hos tingsrätten eller där det är fråga om vanligt besöksförbud. Inga nya tidsfrister föreslås dock i lagen för dessa situationer.

I 2 mom. föreslås bestämmelser som gör det möjligt att hålla huvudförhandlingen senare än vad som anges i 1 mom. Endast särskilt viktiga skäl skall kunna motivera att huvudförhandlingen hålls senare än en vecka efter det att ärendet inkommit till tingsrätten. Detta skall också gälla i fråga om skyldigheten att ordna ny huvudförhandling inom två veckor om huvudförhandlingen måste inhiberas. Ett särskilt viktigt skäl kunde t.ex. vara att stämning trots försök inte har kunnat ges till parterna eller att man redan på förhand vet att en part eller ett vittne på grund av laga förfall inte kommer att kunna anlända till förhandlingen eller om det inte finns förutsättningar för att hålla huvudförhandlingen inom utsatt tid på grund av annat skäl som hör samman med part eller vittne.

Genom bestämmelsen i 3 mom. försöker man försäkra sig om att ett besöksförbud avseende gemensam bostad inte skall gälla som tillfälligt någon längre tid på beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om man blir tvungen att inhibera eller uppskjuta huvudförhandlingen bör tingsrätten bestämma om det tillfälliga besöksförbudet avseende gemensam bostad skall fortsätta att gälla. Tingsrätten fattar sitt avgörande utifrån det rättegångsmaterial som finns att tillgå vid den tidpunkten. Inte heller i fråga om detta avgörande får ändring sökas särskilt.

15 §. *Registrering av besöksförbud.* Enligt förslaget skall paragrafen få en bestämmelse enligt vilken registrering och utplåning av uppgifter om besöksförbud i informationssystemet för polisärenden kommer att regleras i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet.

I 2 § 3 mom. 1 punkten lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ingår bestämmelser om registrering av besöksförbud i informationssystemet för polisärenden. I 22 § 1 mom. 1 punkten regleras

utplåningen av uppgifter ur systemet. I samband med tillkomsten av den nya lagen ändrades inte bestämmelserna om registrering av besöksförbud i lagen om besöksförbud. Bestämmelserna i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet motsvarar i huvudsak 15 § i den gällande lagen om besöksförbud. Registreringen av besöksförbud i informationssystemet för polisärenden bör regleras i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet. Därför föreslås det att lagen om besöksförbud skall få en bestämmelse som hänvisar till detta, varvid den materiella bestämmelsen om registrering av besöksförbud upphävs.

I lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet finns inga särskilda bestämmelser om registrering av tillfälliga besöksförbud. Däremot finns det i gällande lag om besöksförbud en bestämmelse i 15 § 1 mom. om att tillfälliga besöksförbud inte lagras i polisens personregister. Ett tillfälligt besöksförbud borde komma in i informationssystemet för polisärenden på samma sätt som ett vanligt besöksförbud för att göra uppgifterna mer lättillgängliga och göra det lättare att övervaka efterlevnaden av förbudet. Eftersom det inte finns särskilda bestämmelser om tillfälligt besöksförbud i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet, bör lagen tolkas sålunda att även tillfälliga besöksförbud skall skrivas in i informationssystemet för polisärenden. Detta gäller såväl vanliga besöksförbud som besöksförbud avseende gemensam bostad. Ett besöksförbud och ett tillfälligt besöksförbud skall registreras oberoende av om det har kunnat delges den som förbudet avses gälla eller inte. Enligt 9 § 3 mom. skall en domstol som meddelat besöksförbud genast anmäla detta till polisen för att göra det möjligt att så snabbt som möjligt lagra uppgifterna i informationssystemet för polisärenden.

1.2. Strafflagen

21 kap. Om brott mot liv och hälsa

17 §. *Åtgärdseftergift.* I 21 kap. 17 § finns en särskild bestämmelse om åtgärdseftergift som gäller misshandel. Enligt denna bestämmelse har allmänna åklagaren rätt att

låta bli att väcka åtal, om målsäganden av egen fast vilja begär att åtal inte skall väckas och om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks. Ett upphävande av paragrafen föreslås av de skäl som kommenterats i den allmänna motiveringen. Bestämmelserna om åtal eftergift av påföljdstyp i 1 kap. 7 och 8 § lagen om rättegång i brottmål kommer däremot att förbli oförändrade. Också i fortsättningen kommer det att vara möjligt att beakta målsägandens begäran om åtal eftergift som en faktor bland andra vid tillämpningen av skälighetsprincipen.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

3. Lagstiftningsordning

De föreslagna bestämmelserna till lagen om besöksförbud har betydelse för rörelsefriheten, egendomsskyddet, den personliga integriteten, skyddet för privatlivet och säkerheten, vilka alla är grundlagsfästa rättigheter. Genom den föreslagna lagstiftningen begränsas rörelsefriheten och skyddet för privatlivet för den som meddelas besöksförbud avseende gemensam bostad och förbudet kan dessutom innebära begränsningar i egendomsskyddet för denne. Samtidigt strävar man efter att säkerställa den personliga integriteten och säkerheten för den som förbudet avses skydda. Det är fråga om en situation där tryggandet av en persons grundläggande fri- och rättigheter innebär att en annan persons grundläggande fri- och rättigheter begränsas.

Enligt 9 § 1 mom. grundlagen har finska medborgare samt utlänningar som lagligen vistas i landet rätt att röra sig fritt inom landet och att där välja bostadsort. Rörelsefriheten är också tryggad i artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Enligt artikeln får denna rättighet inskränkas genom lag om detta är nödvändigt bl.a. med hänsyn till förhindrande av brott eller skyddandet av annans fri- eller rättigheter. Rörelsefriheten tas också upp i artikel 12 i FN-konventionen om medborgerliga

och politiska rättigheter.

Enligt 15 § 1 mom. grundlagen är vars och ens egendom tryggad. Enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll nr 1 till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna skall envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränk. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser.

I 10 § 1 mom. grundlagen tryggas vars och ens privatliv. Skyddet för privatlivet omfattar bl.a. rätten att hålla kontakt med andra. Familjelivet omfattas också av det skydd för privatlivet som avses i bestämmelsen.

Enligt 7 § 1 mom. grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och säkerhet. Artikel 5 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och artikel 9 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter gäller likaså rätten till personlig frihet och säkerhet.

Enligt 19 § 4 mom. grundlagen skall dessutom det allmänna främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. I bestämmelsen tryggas sålunda inte denna rättighet i form av en subjektiv rätt.

De grundläggande fri- och rättigheterna reviderades 1995 och flyttades oförändrade i sak från regeringsformen till grundlagen. Enligt förarbetena till revideringen av de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd och GrUB 25/1994 rd) får rättigheterna inskränkas genom lag om inskränkningen avgränsas noga och definieras exakt i lagen och syftet med inskränkningen är godtagbart. Dessutom skall inskränkningen vara förenlig med proportionalitetsprincipen och rätts-skyddsaspekterna skall beaktas.

Ett besöksförbud avseende gemensam bostad begränsar handlings- och rörelsefriheten för den som förbudet avses gälla och förbudet ingriper dessutom i skyddet för dennes privatliv. Om den som förbudet avses gälla äger, helt eller delvis, den bostad som han eller hon skall lämna begränsar förbudet dessutom möjligheterna för denna person att använda sin egendom. Å andra sidan är avsikten med de föreslagna bestämmelserna att skydda en annan grundlagsfäst rättighet, nämligen den personliga integriteten och säkerheten för den som förbudet avses skydda.

Inskränkningarna i fri- och rättigheterna för den som meddelas förbud sker för att förhindra brott och för att trygga andra människors grundläggande fri- och rättigheter.

Besöksförbud avseende gemensam bostad skall kunna meddelas endast i situationer som är noggrant reglerade i lag och där risken för ett brott mot liv, hälsa eller frihet är sannolik och det inte är oskäligt att besluta om förbudet. Förbudet kommer att specificeras noga i avgörandet och det kommer att meddelas endast i den omfattning som är nödvändig för att målet med förbudet skall uppnås. Det är domstolarna som skall besluta om besöksförbuden avseende gemensam bo-

stad. Även sådana tillfälliga besöksförbud avseende gemensam bostad som meddelats av anhållningsberättigade tjänstemän kommer alltid att föras till domstol för prövning. Förbuden kommer att gälla under kort tid.

De föreslagna lagarna är förenliga med grundlagen och de kan antas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom det dock är fråga om en typ av kollision mellan grundläggande fri- och rättigheter vore det bra att inhämta utlåtande av grundlagsutskottet.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag**om ändring av lagen om besöksförbud**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 4 december 1998 om besöksförbud (898/1998) 2 § 2 mom. samt 3, 7, 11 och 15 § samt
fogas till 1 § ett nytt 2 mom., till lagen en ny 2 a §, till 8 § ett nytt 3 mom. och till lagen en ny 12 a § som följer:

1 §

Besöksförbud

 Om den som känner sig hotad och den mot vilken förbudet avses gälla stadigvarande bor i en gemensam bostad, kan besöksförbud meddelas för avvärjande av brott mot liv, hälsa eller frihet eller hot om sådant brott (*besöksförbud avseende gemensam bostad*).

2 §

Förutsättningar för besöksförbud

 Besöksförbud avseende gemensam bostad kan meddelas, om den person mot vilken förbudet avses gälla genom hotelser, tidigare brott eller annat beteende ger anledning att anta att han eller hon sannolikt kommer att begå ett brott mot den persons liv, hälsa eller frihet som känner sig hotad och ett förbud inte är oskäligt med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, de i den gemensamma bostaden boende personernas förhållanden och andra omständigheter i saken.

2 a §

Hur förutsättningarna för besöksförbud bedöms

Vid bedömningen av förutsättningarna för

ett förbud skall beaktas de i saken delaktiga personernas förhållanden, arten av de brott eller de trakasserier som förekommit och om de har upprepats, samt sannolikheten för att den person mot vilken förbudet avses gälla kommer att fortsätta trakasserierna eller begå ett brott mot den person som känner sig hotad.

3 §

Förbudets innehåll

På det sätt som närmare bestäms i avgörandet i ärendet får den som meddelats besöksförbud inte träffa den person som förbudet avses skydda eller på annat sätt kontakta denna eller göra försök därtill (*normalt besöksförbud*), om inte något annat följer av 4 mom. Det är likaså förbjudet att följa efter och iaktta den person som förbudet avses skydda.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. skall en person som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad avlägsna sig från den gemensamma bostaden, och får inte återvända till den.

Om det finns skäl att anta att ett besöksförbud enligt 1 mom. inte är tillräckligt för att avvärja hotet om brott eller trakasserier eller att ett besöksförbud enligt 2 mom. inte är tillräckligt för att avvärja hotet om brott, kan besöksförbudet utvidgas till att också gälla vistelse i närheten av den stadigvarande bostaden, fritidsbostaden, arbetsplatsen eller ett

med dessa jämförbart särskilt angivet ställe där den person vistas som förbudet avses skydda (*utvidgat besöksförbud*).

Besöksförbudet gäller inte kontakter för vilka det finns en saklig grund och som är uppenbart nödvändiga.

7 §

Besöksförbudets giltighet

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. Besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock meddelas för högst tre månader. Förbudet träder i kraft när tingsrätten träffar avgörande om meddelande av besöksförbud. Avgörandet skall iakttas trots att ändring har sökts, om inte en högre domstol som behandlar ärendet bestämmer något annat.

Förbud kan förnyas. Ett besöksförbud kan förnyas för högst två år. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock förnyas för högst tre månader. Förnyelse kan begäras innan det föregående förbudet har upphört att gälla.

8 §

Avgörandets innehåll

Om förbud avseende gemensam bostad meddelas skall i avgörandet även specificeras den bostad som den som meddelats förbudet skall avlägsna sig från. I avgörandet skall också anges hur den som meddelats förbudet skall få tillgång till de personliga tillhörigheter som han eller hon behöver.

11 §

Beslut om tillfälligt besöksförbud

Besöksförbud kan även meddelas tillfälligt. Beslut om tillfälligt besöksförbud fattas av en anställningsberättigad tjänsteman. Beslutet kan också fattas av domstol.

En anställningsberättigad tjänsteman kan på tjänstens vägnar meddela tillfälligt besöks-

förbud, om behovet av ett besöksförbud är uppenbart och den som beslutet avses skydda inte vågar eller förmår begära besöksförbud.

Innan ett ärende som gäller tillfälligt besöksförbud avgörs skall den person mot vilken förbudet avses gälla och den person som förbudet avses skydda ges tillfälle att bli hörda. Ärendet kan dock avgöras utan att de som har del i saken hörs, om det är uppenbart att begäran är ogrundad eller om ärendet på grund av sin natur inte tål uppskov eller om den person mot vilken förbudet avses gälla inte kan anträffas.

Beslut om tillfälligt besöksförbud får inte överklagas särskilt.

12 a §

Hur tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad behandlas vid tingsrätten

Tingsrätten skall hålla huvudförhandlingen inom en vecka från det att en anställningsberättigad tjänsteman har fört sitt beslut om tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad till tingsrätten. Om huvudförhandlingen ställs in skall en ny huvudförhandling hållas senast inom två veckor från den dag huvudförhandlingen avsågs hållas.

Tingsrätten kan förlänga tidsfristerna i 1 mom. om något synnerligen viktigt skäl kräver detta.

När huvudförhandlingen inställs eller skjuts upp skall tingsrätten samtidigt bestämma om huruvida det tillfälliga besöksförbudet avseende gemensam bostad skall fortsätta att gälla.

15 §

Registrering av besöksförbud

Registrering och utplåning av uppgifter om besöksförbud i informationssystemet för polisärenden regleras i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (761/2003).

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.**Lag****om upphävande av 21 kap. 17 § strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Genom denna lag upphävs 21 kap. 17 § 1 § strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889), sådan den lyder i lag 578/1995. Denna lag träder i kraft den 20 . 2 §

Helsingfors den 21 november 2003

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

1.**Lag****om ändring av lagen om besöksförbud**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 4 december 1998 om besöksförbud (898/1998) 2 § 2 mom. samt
3, 7, 11 och 15 § samt
fogas till 1 § ett nytt 2 mom., till lagen en ny 2 a §, till 8 § ett nytt 3 mom. och till lagen en
ny 12 a § som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Besöksförbud

Om den som känner sig hotad och den mot vilken förbudet avses gälla stadigvarande bor i en gemensam bostad, kan besöksförbud meddelas för avvärjande av brott mot liv, hälsa eller frihet eller hot om sådant brott (besöksförbud avseende gemensam bostad).

2 §

Förutsättningar för besöksförbud

Vid bedömningen av förutsättningarna att meddela förbud skall beaktas de i saken delaktiga personernas omständigheter, arten av hot om brott eller trakasseri och risken för upprepning samt sannolikheten för att den person mot vilken förbudet avses gälla fort-

Besöksförbud avseende gemensam bostad kan meddelas, om den person mot vilken förbudet avses gälla genom hotelser, tidigare brott eller annat beteende ger anledning att anta att han eller hon sannolikt kommer att begå ett brott mot den persons liv, hälsa

Gällande lydelse

sätter trakasserierna eller begår ett brott mot den person som känner sig hotad.

Föreslagen lydelse

eller frihet som känner sig hotad och ett förbud inte är oskäligt med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, de i den gemensamma bostaden boende personernas förhållanden och andra omständigheter i saken.

2 a §

Hur förutsättningarna för besöksförbud bedöms

Vid bedömningen av förutsättningarna för ett förbud skall beaktas de i saken delaktiga personernas förhållanden, arten av de brott eller de trakasserier som förekommit och om de har upprepats, samt sannolikheten för att den person mot vilken förbudet avses gälla kommer att fortsätta trakasserierna eller begå ett brott mot den person som känner sig hotad.

3 §

Förbudets innehåll

På det sätt som närmare bestäms i avgörandet i ärendet får den som meddelats besöksförbud inte träffa den person som förbudet avses skydda eller på annat sätt kontakta denna eller göra försök därtill (normalt besöksförbud), om inte något annat följer av 3 mom. Det är likaså förbjudet att följa efter och iaktta den person som förbudet avses skydda.

Om det finns skäl att anta att ett besöksförbud enligt 1 mom. inte är tillräckligt för att avvärja ett hot om brott eller annat trakasseri, kan besöksförbudet utvidgas till att också gälla vistelse i närheten av den stadigvarande bostaden, fritidsbostaden, arbetsplatsen eller ett med dessa jämförbart särskilt fastställt ställe där den person vistas som förbudet avses skydda (utvidgat besöksförbud).

Besöksförbudet gäller inte kontakter för vilka det finns en saklig grund och som är uppenbart nödvändiga.

3 §

Förbudets innehåll

På det sätt som närmare bestäms i avgörandet i ärendet får den som meddelats besöksförbud inte träffa den person som förbudet avses skydda eller på annat sätt kontakta denna eller göra försök därtill (normalt besöksförbud), om inte något annat följer av 4 mom. Det är likaså förbjudet att följa efter och iaktta den person som förbudet avses skydda.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. skall en person som meddelats besöksförbud avseende gemensam bostad avlägsna sig från den gemensamma bostaden, och får inte återvända till den.

Om det finns skäl att anta att ett besöksförbud enligt 1 mom. inte är tillräckligt för att avvärja hotet om brott eller trakasserierna eller att ett besöksförbud enligt 2 mom. inte är tillräckligt för att avvärja hotet om

brott, kan besöksförbudet utvidgas till att också gälla vistelse i närheten av den stadigvarande bostaden, fritidsbostaden, arbetsplatsen eller ett med dessa jämförbart särskilt *angivet* ställe där den person vistas som förbudet avses skydda (utvidgat besöksförbud).

Besöksförbudet gäller inte kontakter för vilka det finns en saklig grund och som är uppenbart nödvändiga.

7 §

Besöksförbudets giltighet

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. Förbudet träder i kraft när tingsrätten fattar avgörande om meddelande av besöksförbud. Avgörandet skall iaktas trots att ändring har sökts, om inte en högre domstol som behandlar ärendet bestämmer något annat.

Förbudet kan förnyas. Förnyelse kan begäras innan det föregående förbudet upphört att gälla.

7 §

Besöksförbudets giltighet

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. *Besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock meddelas för högst tre månader.* Förbudet träder i kraft när tingsrätten *träffar* avgörande om meddelande av besöksförbud. Avgörandet skall iaktas trots att ändring har sökts, om inte en högre domstol som behandlar ärendet bestämmer något annat.

Förbud kan förnyas. *Ett besöksförbud kan förnyas för högst två år. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock förnyas för högst tre månader.* Förnyelse kan begäras innan det föregående förbudet *har* upphört att gälla.

8 §

Avgörandets innehåll

Om förbud avseende gemensam bostad meddelas skall i avgörandet även specificeras den bostad som den som meddelats förbudet skall avlägsna sig från. I avgörandet skall också anges hur den som meddelats förbudet skall få tillgång till de personliga tillhörigheter som han eller hon behöver.

11 §

Beslut om tillfälligt besöksförbud

Besöksförbud kan även meddelas tillfäl-

11 §

Beslut om tillfälligt besöksförbud

Besöksförbud kan även meddelas tillfäl-

Gällande lydelse

ligt. Ett tillfälligt besöksförbud kan också meddelas av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Innan ett ärende som gäller tillfälligt besöksförbud avgörs skall den person mot vilken förbudet avses gälla och den person som förbudet avses skydda ges tillfälle att bli hörda. Ärendet kan dock avgöras utan att de som har del i saken hörs, om det är uppenbart att begäran är ogrundad eller om ärendet på grund av sin natur inte tål uppskov eller om den person mot vilken förbudet avses gälla inte kan anträffas.

Föreslagen lydelse

ligt. *Beslut om tillfälligt besöksförbud fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Beslutet kan också fattas av domstol.*

En anhållningsberättigad tjänsteman kan på tjänstens vägnar meddela tillfälligt besöksförbud, om behovet av ett besöksförbud är uppenbart och den som beslutet avses skydda inte vågar eller förmår begära besöksförbud.

Innan ett ärende som gäller tillfälligt besöksförbud avgörs skall den person mot vilken förbudet avses gälla och den person som förbudet avses skydda ges tillfälle att bli hörda. Ärendet kan dock avgöras utan att de som har del i saken hörs, om det är uppenbart att begäran är ogrundad eller om ärendet på grund av sin natur inte tål uppskov eller om den person mot vilken förbudet avses gälla inte kan anträffas.

Beslut om tillfälligt besöksförbud får inte överklagas särskilt.

12 a §

Hur tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad behandlas vid tingsrätten

Tingsrätten skall hålla huvudförhandlingen inom en vecka från det att en anhållningsberättigad tjänsteman har fört sitt beslut om tillfälligt besöksförbud avseende gemensam bostad till tingsrätten. Om huvudförhandlingen ställs in skall en ny huvudförhandling hållas senast inom två veckor från den dag huvudförhandlingen avsågs hållas.

Tingsrätten kan förlänga tidsfristerna i 1 mom. om något synnerligen viktigt skäl kräver detta.

När huvudförhandlingen inställs eller skjuts upp skall tingsrätten samtidigt bestämmande om huruvida det tillfälliga besöksförbudet avseende gemensam bostad skall fortsätta att gälla.

15 §

Registrering av besöksförbud

För utförande av de uppgifter som bestäms i 1 § 1 mom. polislagen får ett besöksförbud lagras i polisens personregister. Tillfälliga besöksförbud lagras inte i registret.

Uppgifter om besöksförbud skall utplånas ur registret när två år har förflutit från det att förbudet upphörde att gälla.

15 §

Registrering av besöksförbud

Registrering och utplåning av uppgifter om besöksförbud i informationssystemet för polisärenden regleras i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (761/2003).

Denna lag träder i kraft den 20 .